

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет української й іноземної філології та журналістики

Кафедра англійської мови та методики її викладання

**ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА СЕРЕДНЬОМУ ЕТАПІ В ШКОЛІ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 09- 251 групи

Напряму підготовки:

014 Середня освіта (Мова та
література англійська)

Синельникова Ірина Миколаївна

Керівник: д. пед. н., професор Заболотська О.О.

Рецензент:

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади особистісно-орієнтованого підходу у навчанні англійської мови	6
1.1. Проблеми орієнтації на особистість учня під час вивчення англійської мови на сучасному етапі.....	6
1.2. Дидактико-психологічні засади особистісно-орієнтованого підходу в навчанні англійської мови.....	14
1.3. Методичні основи особистісно-орієнтованого навчання учнів старшої школи в умовах дистанційного навчання.....	28.
РОЗДІЛ 2. Методика імплементації особистісно-орієнтованого підходу у викладанні англійської мови на середньому етапі у школі	41
2.1. Формування лексичних, граматичних та фонетичних навичок засобами особистісно-орієнтованого підходу.....	41
2.2. Розвиток умінь говоріння читання та письма засобами особистісно-орієнтованих технологій навчання англійської мови.....	60
2.3. Використання веб-ресурсу «EnVocab».....	67
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74

ВСТУП

Сучасні інтеграційні процеси, входження України в Європейський освітній простір, міжнародний обмін інформацією у різних галузях знань значною мірою впливають на підвищення статусу іноземної мови як важливого засобу комунікації та навчального предмета, що вимагає реформування мовної освіти на різних її ланках.

Однією з актуальних проблем сучасної методики викладання англійської мови є використання особистісно-орієнтованих технологій. Сьогодні в багатьох країнах вважається використання особистісно-орієнтованих технологій одним чи не з найголовніших напрямків роботи школи.

У сучасній методиці викладання іноземних мов проведено досить велику кількість науково-методичних розвідок з питань особистісно-орієнтованого навчання та окремих аспектів іншомовної мовленнєвої діяльності: можливості особистісно-орієнтованих технологій у вивченні іноземних мов у вищих навчальних закладах (І. Коломієць, С. Ніколаєва, О.Петрашук); методичні рекомендації з питань організації особистісно-орієнтованого навчання (А. Altaian, R. Arends, M. Spratt, A. Strurtridge та інші); у шкільному курсі навчання іноземної мови (Н. Бунакова, В.Кузовеєва, М. Ляховицький, А. Метелкина, С. Ніколаєва, Я.Смірнова); різні форми реалізації особистісного підходу до учнів різних вікових груп (L.Diskinson, H. Meissner, B. Setter).

Проблемі особистісно-орієнтованого підходу в навчанні присвячено також низка психолого-педагогічних досліджень:

- забезпечення сприятливих умов формування людини як унікальної особистості (Б. Ананьєв, Г. Балл, І. Бех, О. Киричук, О. Кононко, М.Левківський, В. Сухомлинський та ін.);
- визначення психолого-педагогічних вимог до реалізації особистісного підходу в навчанні (К. Абульханова-Славська, В.Давидов, О. Пехота, Л. Проколієнко та ін.);

- розробка форм особистісно-орієнтованого підходу до навчання (В.Андреев, О. Барабанщиков, Л. Деркач, І. Зимня, О. Савченко, М.Феденко та ін.);
- забезпечення умов особистісно орієнтованого навчання та виховання (В. Рибалка, В. Суриков, І. Якиманська та ін.).

Проте залишаються недостатньо розробленими проблеми навчання англійської мови учнів старшої школи засобами особистісно-орієнтованого підходу в умовах саме дистанційного навчання, що і визначає актуальність обраної теми.

Об'єктом дослідження є процес навчання англійської мови в старшій школі.

Предметом дослідження є методичні основи навчання учнів старшої школи англійської мови засобами особистісно-орієнтованого підходу в умовах дистанційного навчання.

Мета роботи – розробити методичні основи навчання учнів старшої школи англійської мови засобами особистісно-орієнтованого підходу в умовах дистанційного навчання.

У відповідності з об'єктом, предметом і метою дослідження необхідно вирішення таких **завдань**:

- охарактеризувати методичний потенціал особистісно-орієнтованого підходу у навчання англійської мови;
- визначити методичні основи навчання англійської мови учнів старшої школи засобами особистісно-орієнтованого підходу в умовах дистанційного навчання;
- розробити комплекс вправ з англійської мови для удосконалення граматичних та лексичних навичок учнів старшої школи засобами особистісно-орієнтованого підходу;
- розробити систему вправ для вдосконалення умінь учнів в аудіюванні, читанні, говорінні і письмі на засадах особистісно-орієнтованого підходу;

- створити веб-ресурсу EnVocab, як особистісно-орієнтованої технології у вивченні англійської мови.

Практична значимість роботи полягає у створенні системи вправ та веб-ресурсу EnVocab для навчання англійської мови учнів старшої школи засобами особистісно-орієнтованого підходу в умовах дистанційного навчання, яка може бути впроваджена в процес навчання як в загальноосвітніх закладах так і в спеціалізованих школах, гімназіях, ліцеях.

Матеріали дослідження можуть бути використані на лекційних та практичних заняттях з курсу «Методика навчання англійської мови в загальноосвітніх та спеціальних закладах середньої освіти», під час проходження студентами педагогічної практики у школі.

Апробацію результатів дослідження здійснено під час доповідей на засіданні кафедри англійської мови та методики її викладання. Основні положення кваліфікаційної роботи на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» висвітлено в двох публікаціях, які надруковано в наукових фахових виданнях України:

- альманах «Магістерські студії» Херсонського державного університету (2020 р.);
- **міжнародна конференція:** II Міжнародна конференція “PRIORITY DIRECTIONS OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT” (2020 р.)

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.1. Проблеми орієнтації на особистість учня під час вивчення англійської мови на сучасному етапі

Іноземні мови широко вивчаються в нашій державі, найбільшим попитом користується англійська мова, як найрозповсюдженіша мова у світі, що поступається лише китайській по кількості її носіїв.

У 2002 році відбулася знакова подія у світовій мовній політиці. На Барселонському саміті Європейської ради було оголошено про впровадження в освітніх системах країн-членів принципу «рідна мова плюс дві іноземні», що передбачає вивчення, якнайменше, двох іноземних мов з раннього віку і має стати частиною освітньої діяльності шкільних закладів [1].

Освітня галузь кінця ХХ ст. активно займається розробкою концептуальних засад та технологій, в яких кожна дитина, кожен учень стали б центром уваги. Сьогодні практично всі розвинуті країни усвідомили

необхідність реформування системи освіти для того, щоб та дитина, яка навчається, реально стала центральною фігурою освітнього процесу.

Сьогодні відбувається становлення нової системи освіти, яку супроводжують суттєві зміни в педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу. В умовах інформатизації суспільства зростає значення і роль індивідуальних стратегій роботи з інформацією, зокрема з методами та підходами подачі матеріалу. Ці процеси зумовили необхідність опрацювання значних обсягів інформації й творчого розв'язування проблем науки й практики. Збільшується роль науки в створенні і впровадженні інноваційних педагогічних технологій.

Процеси реформування освіти відбуваються і в Україні – розроблена концепція «Нової української школи» де приділяється увага саме особистісно орієнтовному підходу щодо вивчення англійської мови згідно з Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти [13].

Отже, зміни, що відбувалися в Україні останнім часом, переорієнтували ціннісні орієнтації в системі освіти. Основною метою освіти стало збагачення інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Нове суспільство, в якому знання стали капіталом, а особистісні якості – головним чинником успішної життєдіяльності, ставить нові завдання перед системою освіти.

Головна мета вивчення іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладах полягає у формуванні в учнів граматичної та комунікативної компетенції. Школа є важливою ланкою у наданні достатньої бази практичного володіння англійською мовою, що сприятиме подальшому самостійному розвитку та вдосконаленню мовних навичок. [21]

Оволодіння англійською мовою сприяє розвитку в учнів:

- мовних, інтелектуальних та пізнавальних здібностей, готовності брати участь у міжкультурній комунікації;

- бажання подальшого самовдосконалення особистого рівня володіння англійською мовою;
- уміння переносити знання і навички в нову ситуацію шляхом виконання проблемно-пошукових завдань.

Усі освітні завдання досягаються в комплексі, підпорядковуються головній меті та реалізуються в процесі її досягнення, сприяючи, таким чином, різнобічному розвитку особистості учня.

Оволодіння учнями англійською мовою розвиває у них здатності використовувати мовні навички як інструмент спілкування в діалозі культур і цивілізацій сучасного світу. Іноземна мова розглядається як засіб міжособистісної взаємодії в умовах багатонаціонального і полікультурного світового простору. Сучасний розвиток міжнародних зв'язків між державами слугує передумовою для активізації знань про культурні особливості країн і народів, мова яких вивчається. Цьому сприяє міжкультурний підхід до вивчення англійської мови, оскільки саме мова є істотним елементом культури народу - носія цієї мови і засобом передачі її іншим народам. Важливо викликати у школярів позитивне ставлення до предмета, мотивувати необхідність і значимість володіння англійською мовою як неповторним засобом міжкультурного спілкування. Забезпечити наступність і безперервність процесу навчання англійської мови у школі, формувати базові навички і вміння, необхідні для подальшого розвитку англійської комунікації. Необхідно виховувати комунікативні потреби в пізнанні інших країн і народів, в пошуку друзів не тільки для спілкування, але і для вирішення певних проблем власної життєдіяльності. Сприяти більш глибокому розумінню власної культури та її значення в духовному світі особистості.

Для успішної реалізації концепції «Нової Української школи», впровадження її стосовно уроків вивчення англійської мови, необхідно орієнтуватися на особистість учня, яка здатна та бажає брати участь у міжкультурній комунікації. Вивчення іноземної мови повинно забезпечити умови для самовираження особистості школяра, сприяти розвитку його

творчих здібностей, формувати його основні життєві компетенції, уміння співпрацювати з іншими. Головною умовою реалізації цієї мети є засади особистісно-орієнтованого навчання, які базуються на урахуванні особистісних якостей та інтересів учнів і сприяють подальшому їх розвитку.

Окрім того, під час навчання англійської мови, необхідно впроваджувати інноваційні технології для досягнення належного результату. Навчання іноземної мови має бути здебільшого діяльнісним, а не інформативним, оскільки діти успішніше вивчають мови через дії – мовленнєві і немовленнєві – та їх інтеграцію, через реальні спроби спілкування чи за допомогою спілкування виконувати реальні та реалістичні завдання. Для учнів навчання у формі практичної діяльності складає основну долю їх справжніх знань.

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури свідчить про те, що науковці все більше звертають свою увагу щодо особистісно-орієнтованого навчання. В працях світових психологів, таких як У. Джемс, З. Фрейд, К. Юнг, а також психологів радянського періоду, таких як Б.Ананьєв, Л. Виготський, О.Леонт'єв, С. Рубінштейн ми можемо побачити розвідки з цього питання. Основою особистісно-орієнтованого підходу в освіті є ідеї гуманізації (Є.Бондаревська), індивідуалізації (В. Курінський), що перекликаються з ідеями особистісного розвитку (І. Бех, С. Максименко, О. Пехота, С. Подмазін, В.Рибалка, В. Серіков, І. Якиманська). Особистісний підхід до учня є досягненням гуманістичної педагогіки та психології. Його сутність розкрита в працях К. Ушинського, А. Макаренка, В.Сухомлинського, де містяться основні положення, що покладені в основу сучасної концепції особистісно-орієнтованого навчання.

Науковці виділяють в особистісно-орієнтованому навчанні основні та допоміжні завдання [32].

До основних відносять:

- розвиток у дітей інтелекту, психічних процесів і якостей, які відіграють провідну роль в оволодінні учнями англійською мовою;

- своєчасна корекція прогалин в знаннях учнів, якщо вони виникають, а також запобігання їх появи;
- формування в учнів особистісного стилю оволодіння іноземною мовою, що передбачає й розвиток навичок та вмінь самостійної роботи.

Допоміжні завдання включають:

- активізацію процесу навчання англійської мови;
- стимулювання навчальної діяльності дітей;
- створення позитивного емоціонального фону навчального процесу.

На нашу думку, неможливо диференціювати завдання за значимістю, адже всі вони є складовими основної мети – проводити навчання орієнтуючись на особистісні якості та інтереси учнів.

У зарубіжній методиці можна спостерігати такі форми в роботі з особистісно-орієнтованого підходу в навчальному процесі на уроках англійської мови:

- навчання у великих групах одного або декількох років навчання;
- навчання у великих групах, що формуються за здібностями та інтересами;
- індивідуальні заняття [5, с. 56-60].

Отже, виходячи з досліджень науковців, як вітчизняних так і зарубіжних вочевидь, що сутність особистісно-орієнтованого навчання полягає у сукупності завдань, методів, прийомів, контролю, темпу роботи та навчальних матеріалів, спрямованих на індивідуалізацію у вивченні англійської мови.

У теоретичному плані необхідність особистісно-орієнтованого навчання англійської мови підтримується багатьма вченими і педагогами. Проте, сучасні педагоги в школах, під час уроків англійської мови, дуже зрідка орієнтуються на особистість учня. Це означає, що вчителі або не усвідомлюють цінності особистісно-орієнтованого підходу в навчанні іноземних мов, або не володіють необхідними знаннями й уміннями для його

впровадження, що вказує на недосконалість їхньої фахової підготовки та недостатнє вивчення окремих сторін проблеми.

Суть особистісно орієнтованого підходу полягає в тому, щоб зацікавити учнів у вивченні мови через накопичення та розширення їхніх знань і досвіду. Це означає, що на уроках англійської мови необхідно впроваджувати особистісно-орієнтоване спілкування, створювати позитивно-емоційну атмосферу, дати можливість кожній дитині випробувати себе в різних видах творчості.

На відміну від звичайних уроків, метою яких є оволодіння знаннями, вміннями та навичками, уроки з використанням особистісно-орієнтованих технологій навчання найбільш повно враховують інтереси, нахили, здібності кожного учня.

На сьогодні розробляються комп'ютерні системи для індивідуалізованого вивчення іноземних мов, в яких враховуються особливості учня і його особистісна зайнятість. За результатами тестування комп'ютер сам вибирає адаптовану програму для конкретного учня. Це підвищує ефективність навчання. Особистісно-орієнтована форма організації навчальної діяльності вимагає високої майстерності вчителя, його вміння бачити одночасно весь клас і конкретного учня зокрема, приділяючи при цьому увагу школярам з полярними інтелектуальними здібностями [29].

Щодо кордонів можливого здійснення особистісно-орієнтованого навчання думки дослідників також поділяються. Ряд авторів вважає, що вона доцільна лише на етапі вивчення мовного матеріалу (Шварц), інші визнають її ефективність на етапі оволодіння мовними навичками (Лав). Група вчених висловлюється за можливість індивідуалізації тільки рецептивних видів мовленнєвої діяльності (Шатт), інші продуктивних (Істер, Оутс). І найбільш прийнятними вважаються погляди, які визнають можливість здійснення особистісно-орієнтованого навчання усіма видами мовної діяльності (Бейкер).

Питання про ефективність спеціальних навчальних матеріалів у процесі особистісно-орієнтованого навчання англійської мови також не може

вважатися вирішеним. У методичній літературі спостерігається протистояння двох концепцій, де представники першої виходять з визнання важливості підручника іноземної мови як основного засобу навчання, що може поєднуватися з додатковими засобами (Хелгесен). Прихильники другої заперечують необхідність підручника і виступають за створення «індивідуальних пакетів» - комплектів матеріалів для індивідуальної роботи (Спосет, Розентхол і інші).

Протириччя висловлюються і щодо ефективності використання технічних засобів навчання. Комп'ютерні програми, на думку зарубіжних учених, не завжди бувають ефективні, адже вони передбачають лише один варіант, який викладач повинен модифікувати для різних учнів, дозволяють варіювати тільки час вивчення матеріалу і не завжди відповідають інтересам учнів.

Ще одне завдання, без вирішення якого неможливо здійснювати особистісно-орієнтоване навчання – це врахування індивідуальних особливостей учнів.

Вирішення цих проблем на даному етапі розвитку суспільства залежить від цільових установок, мотивів, вікових та індивідуальних особливостей учнів. Реалії сьогодення пріоритетною метою у розбудові освіти висувають особистісно-орієнтоване навчання, створення згідно з принципами природної відповідності та індивідуалізації умов для навчання і максимального розвитку кожної дитини, відмова від «повчальної», менторської педагогіки, перехід до навчання самостійного пошуку знань і користування ними як робочим інструментом.

Зростає кількість праць теоретичного і практичного характеру, в яких висвітлюються різні аспекти проблеми. Незважаючи на окремі розбіжності в поглядах авторів, більшість з них дотримується такої думки: процес навчання англійської мови хоча і покращився за останні роки, однак все ще залишається дуже трудомістким і у багатьох випадках непродуктивним. Однією з головних причин щодо низької ефективності навчання англійської мови, на думку багатьох авторів, є недостатня індивідуалізація навчального процесу. З цим не

можна не погодитися, бо особистісно-орієнтований підхід при вивченні англійської мови навіть в умовах суворого дотримання вимог чинної програми дає можливість виявляти і розвивати інтереси учнів, їх нахили та здібності, сприяє ефективному засвоєнню знань і розвитку мовних умінь та навичок.

Розглянемо, в чому полягає особистісно-орієнтоване навчання. Особистісно-орієнтоване навчання, перш за все, спирається на індивідуально-психологічні особливості учнів та повинне забезпечити розвиток їх потенційних можливостей, а також тих характеристик, які обумовлюють успішне опанування англійської мови. Під особистісно-орієнтованим навчанням англійської мови розуміють пристосування навчальних впливів до індивідуально-психологічних особливостей кожного учня з одного боку, і створення сприятливих умов для розвитку спеціальних здібностей і можливостей учнів, з іншого [29].

Крім того, особистісно-орієнтоване підхід до учнів має сприяти формуванню особистості учнів. У методиці навчання англійської мови засобами особистісно-орієнтованого підходу в певній мірі вирішені такі питання:

- визнання ефективності особистісно-орієнтованого навчання,
- деякі форми і шляхи організації диференційованого навчання,
- обґрунтування можливостей враховувати індивідуально-психологічні особливості учнів в процесі вивчення англійської мови [29].

Отже, аналіз поглядів на проблему особистісно-орієнтованого навчання показує, що вона привертала увагу зарубіжних і вітчизняних учених на різних етапах розвитку методики навчання іноземних мов. Основні зусилля при цьому спрямовувалися на пошуки практичних шляхів здійснення особистісно-орієнтованого підходу до школярів. Використання останніх педагогічних, психологічних, психолінгвістичних та теоретико-інформаційних досліджень сприяють всебічному аналізу можливостей особистісно-орієнтованого навчання в оволодінні іншомовною компетентністю.

1.2. Дидактико-психологічні засади особистісно-орієнтовного підходу в навчанні англійської мови

У навчально-методичній літературі останнім часом все більше уваги приділяється принципу особистісно-орієнтовного навчання, що зумовлено реформуванням системи освіти та впровадженням концепції «Нової української школи». Розглянемо цей принцип стосовно уроків англійської мови в середніх навчальних закладах освіти. Неможливо висвітлити поняття «особистісно-орієнтований», не звернувшись до терміну «особистість» та «особистісний підхід». Основним тлумаченням самого поняття «особистість» будемо вважати таке визначення: «Особистість, особа – у широкому розумінні – конкретна, цілісна людська індивідуальність у єдності її природних і соціальних якостей; у вузькому, філософському розумінні – індивід як суб'єкт соціальної діяльності, властивості якого детерміновані конкретно-історичними умовами життя суспільства. Поняття “особистість” не слід цілком ототожнювати з поняттями “індивід” (одиничний» представник людського роду) та “індивідуальність” (сукупність рис, що відрізняють даного індивіда від усіх інших). З точки зору педагогіки і психології, особистість – це певне поєднання психічних (включаючи психофізіологічні і соціально-психологічні) властивостей: спрямованості (потреби, мотиви, інтереси, світогляд, переконання тощо), рис темпераменту й характеру, здібностей, особливостей психічних процесів (відчуття, сприймання, пам'яті, мислення, уяви, уваги, емоційно-вольової сфери). Особливе значення процес розвитку особистості набуває в підлітковому і ранньому юнацькому віці, коли підліток чи юнак починає виділяти себе як об'єкт самопізнання й самовиховання. Система освіти України передбачає розвиток особистості дитини, підлітка, юнака, демократизацію та гуманітаризацію навчально-виховного процесу в усіх типах навчальних закладів. Відбувається зміна мети виховання й навчання, в ролі якої виступає не сукупність знань, умінь і навичок, а вільний розвиток особистості людини. В цих умовах на перший план виступає

формування базової культури особистості., усунення в структурі особистості протиріччя між технічною й гуманітарною культурою, подолання відчуження людини від політики та забезпечення її діяльного включення в нові соціально-економічні умови життя суспільства.

Особистісний підхід – ставлення педагога до учня як до особистості, як до самосвідомого відповідального суб'єкта власного розвитку. Особистісний підхід – базова ціннісна орієнтація педагога, яка визначає його позицію у взаємодії з кожною дитиною й колективом. Сучасне розуміння особистісного (або особистісно-орієнтованого) підходу визначили в 60-ті роки представники напряму гуманістичної психології (К. Роджерс, А. Маслоу, Р.Мей, В. Франкль), які твердили, що повноцінне виховання можливе лише в тому випадку, коли школа служитиме лабораторією для відкриття унікального “Я” кожної дитини. Особистісний підхід передбачає допомогу вихованцю в усвідомленні себе особистістю, у виявленні, розкритті його можливостей, становленні самосвідомості, в здійсненні особистісно значущих і суспільно прийнятних самовизначення, самореалізації та самоутвердження [8].

Отже, особистісно-орієнтоване навчання – це система розвитку особистості з урахуванням її індивідуальних особливостей. В процесі такого навчання в учнів формується самостійність, ініціативність, відповідальність, критичне мислення та інші особистісні якості. Особистісно-орієнтоване навчання передбачає відмову від авторитарного стилю викладання й перехід до демократичного стилю, повагу до учня, визнання права на його індивідуальність.

У наш час концепція особистісно-орієнтованої освіти розробляється багатьма вченими. Серед великої кількості робіт, можна виділити психолого-дидактичний підхід І. Якиманської та дидактичну модель особистісно-орієнтованого навчання В. Серікова, праці яких найбільше відповідають новим освітнім потребам.

Учена І. Якиманська розглядає процес учіння як діяльність окремого учня, в якій він реалізує свій досвід, який здобув самостійно, поза школою. Роль

навчання, на думку науковця, полягає в тому, щоб виявити особливості цього досвіду та доповнити його науковим змістом, за необхідності перетворити, створити умови для розвитку індивідуальності учня. Тому ядром технології особистісно-орієнтованого навчання є принцип суб'єктивності навчання, який реалізується в таких вимогах до навчального процесу:

- подача навчального матеріалу повинна забезпечити виявлення суб'єктного досвіду учня;
- спрямованість викладу знань не тільки на розширення їх обсягу, структурування, інтегрування, узагальнення предметного змісту, а й на перетворення наявного досвіду кожного учня;
- постійне узгодження досвіду учня з науковим змістом нових знань;
- мотивування учня до самостійної освітньої діяльності з метою забезпечення можливостей самоосвіти, саморозвитку, самовираження в ході оволодіння знаннями;
- створити умови для вибору під час виконання завдань, вирішенні задач;
- заохочення школярів до самостійного вибору і використання найбільш значущих для них способів опрацювання навчального матеріалу;
- виокремлення оптимальних або нестандартних прийомів у роботі з урахуванням їх значимості в особистісному розвитку,
- забезпечення контролю й оцінки не тільки результату, а, головним чином, процесу навчання, тобто тих трансформацій, які здійснює учень, засвоюючи навчальний матеріал;
- забезпечення побудови, реалізації, рефлексії, оцінки учіння як суб'єктної діяльності [47].

Отже, можна дійти висновків, що основною формою навчання та розвитку школяра за концепцією І. Якиманської є особистісно-орієнтований урок, який передбачає використання таких положень:

- застосування різноманітних методів і форм організації навчальної діяльності, що дозволяють розкрити суб'єктний досвід учнів;

- створення атмосфери зацікавленості кожного учня у роботі класу;
- заохочувати учнів до висловлювання, застосування активних форм спілкування: монологу, діалогу, полілогу;
- використання різних засобів під час виконання завдань, право на отримання хибних відповідей і т.п.;
- використання різноманітного дидактичного матеріалу, який дозволив би учневі вибрати найбільш приємний для себе;
- оцінювання навчальної діяльності учня як у процесі його досягнень, так і в кінцевому результаті.
- підтримка спроб учня у пошуку власного способу роботи, аналіз способів роботи решти учнів під час уроку, обирати і використовувати найдоцільніші;
- створення таких мовних ситуацій під час уроку, які б давали можливість кожному учневі проявити ініціативу та самостійність, вибірковість у засобах роботи;
- створення ситуацій для самовираження учня.

За С. Сисоевою, діагностування показників творчого розвитку особистості дає можливість визначити основні принципи педагогічної творчості вчителя, впровадження яких сприяє особистісній орієнтації суб'єктної взаємодії у системі «викладач-учень», розвитку творчого потенціалу учня та підвищенню рівня педагогічної діяльності вчителя.

Учена виокремлює такі принципи педагогічної творчості вчителя:

- принцип суб'єктності – навчання здійснюється здебільшого у діалогічних формах комунікації з учнем;
- принцип діагностики – зумовлений побудовою і корекцією навчально-виховного процесу на ґрунті психолого-педагогічних діагностик, а саме оцінювання рівнів розвитку творчих можливостей учнів і учнівських колективів, з якими працює вчитель;

- принцип оптимальності – використання таких навчально-дидактичних засобів, які орієнтовані на рівень розвитку творчих можливостей більшості та меншості учнів, а тому сприяють розвитку творчих можливостей усіх;
- принцип взаємозалежності відображає взаємодію творчого особистісного розвитку в системі «вчитель-учень», впровадження принципу взаємозалежності потребує визначення рівня творчої педагогічної діяльності вчителя у співвіднесенні його з рівнем розвитку творчих можливостей учнівського колективу, з яким учитель вступає у взаємодію.
- принцип фасилітації, коучинговий підхід сприяє успішній комунікації в групах та є дієвим інструментом роботи з дітьми, передбачає формування та розвиток їх творчої особистості в освітньому процесі, стимулює їх до творчої активності;
- принцип креативності посилює творчий потенціал особистості учня, зміст навчального матеріалу повинен максимально використовуватися для розвитку мотивації, особливостей характеру, творчих умінь і психічних процесів, які мають забезпечувати насамперед розвиток дивергентного мислення: умінь генерувати нові ідеї, знаходити нетрадиційні шляхи вирішення проблемних завдань;
- принцип доповнення – введення у шкільний компонент навчального плану таких додаткових курсів, які б компенсували прогалини у розвитку творчих умінь і психічних процесів, що сприяють успішній творчій діяльності людини і на розвиток яких об'єктивно не вистачає часу в процесі виконання державного компонента навчального плану;
- принцип варіативності виражає необхідність подолання одноманітності змісту, форм, методів навчання, для ефективності взаємодії в системі «викладач-учень» принцип варіативності має регулятивне значення, визначає мету та стратегію проектування педагогічної взаємодії;

- принцип самоорганізації – управління процесом формування творчої особистості учня, які зумовлені особливостями управління нелінійними системами і орієнтують вчителя на внутрішній вплив, на узгодження розвитку учнів із власними тенденціями розвитку, а також на необхідність «збуджувати» та ініціювати творчу активність, при цьому управління повинно бути непомітним, мінімальним у своєму зовнішньому впливі й здійснюватися опосередкованими методами. [цит. за: 9, с. 11-15.].

Впровадження особистісно-орієнтованого підходу в освітньому процесі ефективно здійснюється за таких умов:

- у кожному учневі вчитель бачить неповторну індивідуальність;
- педагог спирається на емоційну сферу дитини, розвиває її гуманістичні почуття;
- учитель вводить учнів у різноманітні педагогічні ситуації особистісного вибору, співпереживання гарантованого успіху, спланованої довіри, творчості;
- здійснюється особистий контакт учня з учителем, утвердження людської гідності;
- забезпечується звернення дитини на саму себе (самопізнання, осмислення своїх бажань, прогнозування наслідків своїх дій і вчинків, узгодження цілей діяльності із засобами їх досягнення);
- культивуються діалогічні форми педагогічної взаємодії вчителя з учнями як домінуючого виду навчально-виховного спілкування (обмін думками);
- забезпечується орієнтація на виявлення власних моделей учіння школяра, тобто найбільш ефективних для нього способів пізнання дійсності;

- вихованцеві надається можливість свободи вибору того виду діяльності, де він може реалізувати себе як індивідуальність (виявити свої інтереси, потреби, здібності);
- педагог розвиває у себе вміння співпереживати учневі, виявляти доброзичливість, ставити себе на місце учня, заглиблюватись у свій психічний світ, в особливості своєї індивідуальності, спілкування з учнем, вміння встановлювати паритетну позицію з учнем [31].

Отже, особистісно-орієнтовані педагогічні технології описують процес спільної діяльності вчителя й учнів, який забезпечує умови для розвитку і саморозвитку особистості з метою досягнення визначеного результату навчання та виховання. Застосування таких технологій допоможе вчителю продуктивніше розв'язувати педагогічні задачі, зробить навчання й виховання більш прогнозованими й керованими процесами.

Науковцями та педагогами-практиками сформульовано головні вимоги до особистісно-орієнтованих технологій:

- навчальний матеріал повинен забезпечувати виявлення змісту суб'єктного досвіду учня, включаючи досвід його попереднього навчання;
- виклад знань у підручнику (вчителем) повинен бути спрямований не тільки на розширення їх обсягу, структурування, інтегрування, узагальнення предметного змісту, а також на постійне перетворення набутого суб'єктного досвіду кожного учня;
- у процесі навчання необхідне постійне узгодження суб'єктного досвіду учнів із науковим змістом здобутих знань;
- активне стимулювання учня до самоцінної освітньої діяльності, зміст і форми якої повинні забезпечувати учневі можливість самоосвіти, саморозвитку, самовираження в ході оволодіння знаннями;

- конструювання та організація навчального матеріалу, який дає змогу учневі вибирати його зміст, вид і форму при виконанні завдань, розв'язанні завдань тощо;
- виявлення та оцінка способів навчальної роботи, якими користується учень самостійно, стійко, продуктивно;
- необхідно забезпечувати контроль і оцінку не тільки результату, а й головним чином процесу навчання;
- освітній процес повинен забезпечувати побудову, реалізацію, рефлексію, оцінку учня як суб'єкта своєї діяльності [37].

Таким чином, особистісно-орієнтоване навчання ставить у центр освітньої системи особистість дитини. Використання особистісно-орієнтованих технологій надає можливість кожному учневі реалізувати себе в пізнавальній та навчальній діяльності, стимулює школярів до самовдосконалення та розкриттю свого творчого потенціалу та індивідуальності.

Проблема індивідуальних особливостей та індивідуальних відмінностей учнів давно була предметом підвищеного інтересу, оскільки вона нерозривно пов'язана з практикою навчання. Однак, як відомо, індивідуальних відмінностей так багато і вони настільки різноманітні, що врахувати їх усі неможливо. Але і нехтувати багатьма індивідуальними особливостями теж не можна, тому що це стає значним гальмом на шляху раціонального навчання учнів.

Людина з народження розвивається як біологічна істота і одночасно як член людського суспільства. Розвиток його психічних властивостей залежить від природних даних і умов життя, тобто являє собою єдність природного і суспільного. Відповідно до джерел походження особистісно-психологічних відмінностей, виділяють вроджені та придбані. До успадкованих відносяться особливості нервової системи: врівноваженості і рухливості нервових процесів, збудження і гальмування. Відповідне поєднання нервових процесів представляє певний тип нервової системи, який і повинен враховуватися в

процесі навчання при виборі найбільш ефективних форм роботи вчителя з окремими учнями.

Психологи доводять, що учні з різними типами нервової системи вимагають різних режимів роботи. Так, діти зі слабкою нервовою системою продуктивно працюють тільки в умовах чіткого дотримання режиму і певного ритму роботи. Для дітей з малою рухливістю нервових процесів потрібен додатковий час на «входження» в нову діяльність і т.д. [38, с. 288-300].

Особливості нервової системи значно впливають і на тривалість виконання навчальних завдань, тобто кожен учень має свій певний темп роботи. Відмінності нервової системи проявляються і в тому, що різні учні по-різному реагують на одні і ті ж прийоми. У практиці школи нерідко зустрічається тип учня – «тугодум», який не встигає сприймати матеріал, що подається в швидкому темпі, і не може легко перейти від одного виду діяльності до іншого; такий учень дуже повільно відповідає на питання.

Особистісно-типологічні властивості нервової системи учнів обумовлюють також і особливості вивчення англійської мови. Так, Вітт Н. встановила, що тип нервової системи має значний вплив на темп вивчення іноземної мови учнями, а по ряду інших досліджень відомо, що тип нервової системи впливає і на інтонаційні характеристики учнів. Доведено також, що темп мови індивідів, у яких переважають процеси збудження, вище темпу мови осіб, у яких переважають процеси гальмування. Мова інертних індивідів, як показує практика, мало емоційна, вони менш чутливі до специфічних явищ англійської мови [38, с. 288-300].

Однією з головних умов формування англомовної компетентності є здатність психіки до оперативної зміни установки. Тут безпосередньо і проявляється ступінь лабільності стереотипу. Інертний тип відстає від рухомого в швидкості зміни параметрів, і у школярів цієї групи перехід на нову зміну «правил переходу від програми до її реалізації» відбувається повільніше, ніж у учнів рухомого типу.

Серед методистів поширена думка про те, що особистісно-типологічні особливості учнів обумовлюють формування особистого стилю оволодіння англійською мовою, який є організаційною, зовнішньою регламентацією навчальної діяльності. Під індивідуальним стилем розуміють систему прийомів навчання, які обумовлені низкою факторів і формуються у школяра, який прагне до успішної навчальної діяльності. Отже, для ефективного навчання англійської мови велике значення мають суттєві особливості нервової системи учнів.

Великий вплив на ефективність процесу навчання мають також індивідуальні особливості пізнавальної діяльності, такі як сприйняття, пам'ять, мислення, а також спеціальні здібності. Індивідуальні особливості сприйняття проявляються в його повноті, точності, швидкості. Вони можуть характеризуватися цілісністю і емоційністю, якщо увагу учня привертають самі факти (Синтетичний тип), або переважаючою аналітичністю, коли увага спрямовується на значення і пояснення фактів (аналітичний тип), іноді спостереження та опис факторів поєднується з їх поясненням (аналітико-синтетичний тип) [24].

Такі спостереження свідчать про необхідність певного особистісно-орієнтованого підходу щодо використання засобів та форм дидактики в процесі навчання англійської мови, вмілого поєднання учителем описів та пояснень, конкретної характеристики й узагальнення. Для того, щоб школярі сприймали з навчального матеріалу те, що вчитель вважає головним, необхідно чітко направляти їх свідомість в певне русло. З цією метою використовуються, наприклад, проблемні питання. Такі питання допомагають учневі зосередитися на необхідній інформації і краще її запам'ятати [25, с. 82].

Особистісною своєрідністю характеризується і увага учнів. Різною буває стійкість уваги, ступінь її концентрації, здатність переходити з одного об'єкта на інші. Для оволодіння англійською мовою велике значення має рівень розвитку слухової і візуальної (зорової) уваги, яка залежить від розвитку відповідного рецептора. Організуючи процес навчання англійської мови,

необхідно враховувати особливості уваги учнів. Від цього буде залежати складність запропонованих учителем завдань, їх різноманітність, темп і тривалість, а також вибір оптимального способу подачі інформації.

Особливе значення в іншомовній діяльності набуває функція пам'яті. Завдяки запам'ятовуванню накопичується мовний матеріал, а подальше його впізнавання і відтворення дають можливість користуватися ним як засобом спілкування. Ось чому під час навчання англійської мови необхідно враховувати характер типів пам'яті учнів [19, с.160].

Одні учні краще запам'ятовують предмети, картини (образна пам'ять), інші – слова (вербальна пам'ять). Найбільш поширеною є класифікація типів пам'яті за способом надходження інформації: зорова, слухова, тактильна, рухова і комбінована. У більшості людей є всі типи пам'яті, але рівень розвитку кожної з них неоднаковий. Різний рівень типів пам'яті по-різному впливає на види мовленнєвої діяльності. Наприклад, комбінований тип пам'яті з домінуючим слуховим компонентом є найбільш сприятливим для вивчення усної англійської мови. Якщо ж у школяра переважає зоровий або руховий тип пам'яті, то опанувати усну англійську мову досить важко. У школярів і студентів, як свідчать дослідження, переважає зоровий тип пам'яті, слуховий тип зустрічається набагато рідше. Взагалі «в чистому вигляді» типи пам'яті зустрічаються зрідка.

Розвивати пам'ять кожного типу допомагає зацікавленість учнів, їх позитивне ставлення до досліджуваного матеріалу. Окрім цього, необхідно використовувати спеціальні вправи, спрямовані на розвиток того чи іншого типу пам'яті.

Індивідуальними особливостями характеризується і мислення учнів: самостійністю, швидкістю, глибиною розуміння навчального матеріалу. Мислення різних учнів одного віку відрізняється також співвідношенням наочно-образних і словесно-логічних компонентів, а також рівнем його продуктивності. Залежно від характеру навчального завдання і рівня розвитку продуктивного мислення учня вчитель повинен направити його від

конкретного до абстрактного або навпаки - від абстрактного до конкретного. Отже, наявність індивідуальних відмінностей мислення вимагає різних прийомів навчання.

Особливості пізнавальних процесів і прийомів навчальної діяльності також обумовлюються особистісними здібностями учнів. Відомо, що однакові за рівнем загальних розумових здібностей учні мають різні здібності до окремих предметів, окремих видів діяльності, тобто мають неоднакові спеціальні здібності.

Визначити наявність спеціальних здібностей до англійської мови намагалися ще в 20-х роках минулого століття. Так, В. Хенмон у своїй роботі узагальнює все, що було зроблено з цього питання за попередній період, і наводить приклади тестів для оцінки мовних здібностей людини. Пізніше вчені знову звертаються до цієї проблеми, але питання про визначення таких здібностей індивіда і зараз ще не можна вважати невирішеним [цит. за: 7].

Проблема особистих здібностей учнів нерозривно пов'язана не тільки з питаннями особистісно-орієнтовного навчання, а й з проблемою профорієнтації. Знання вчителем спеціальних здібностей, інтересів, мотивів навчання школярів допоможе йому правильно спрямувати їх навчальну діяльність.

Особистісно-орієнтований підхід до учнів – важлива умова й ефективний спосіб організації та здійснення продуктивної навчальної діяльності. Значення особистісно-орієнтованого підходу в навчанні англійської мови складається в тому, щоб допомогти кожному учневі розвинути його особистісно-психологічні характеристики, необхідні для ефективного вивчення англійської мови, сприяти подальшому розвитку мовних здібностей тих учнів, які зацікавлені в оволодінні англійською мовою або прагнуть вибрати цю галузь діяльності як свою майбутню професію.

У працях С. Ніколаєвої, Н. Шкарупи, А. Ходцевої, Р. Гришкової «особистісно-орієнтований підхід» розглядається як максимальне наближення процесу навчання до оптимальної моделі, коли кожен здобувач освіти працює

у зручному для нього темпі, манері, що відповідають його загальній підготовці, здібностям, обсягу оперативної пам'яті, рисам характеру та емоційному стану [27]. Сучасна освіта має сприяти виявленню та розвитку здібностей, розвивати самостійність, творчість, наполегливість та відповідальність, забезпечувати різнобічний розвиток учня як особистості, враховувати індивідуальні відмінності [28].

У наукових працях О. Тарнопольського широко розглядається принцип особистісно-орієнтованого навчання у комп'ютеризованому навчальному процесі з іноземної мови, що забезпечується такими факторами:

- можливістю вибору особистого темпу роботи;
- власним способом керування навчальною діяльністю, застосуванням різних за ступенем складності завдань з можливістю переходу до більш складних чи навпаки більш простих варіантів роботи з програмою залежно від успішності результатів;
- надання особистого набору засобів підтримки навчання (довідники, підказки, ключі);
- адаптацією форми навчального матеріалу до особистісно-орієнтованого сприйняття інформації конкретним учнем. [35, с. 47-51.]

У методиці навчання іноземних мов є різні форми та методи впровадження особистісно-орієнтованого підходу до учнів:

- *self-directed learning* – самостійна робота під керівництвом вчителя;
- *autonomous learning* – оволодіння іноземною мовою самостійно чи у групі шляхом широкого використання різноманітних підручників і посібників, але під керівництвом учителя;
- самостійне оволодіння іноземною мовою шляхом опрацювання навчального посібника без допомоги учителя;
- *one-to-one teaching* – індивідуальна робота з одним чи кількома викладачами;

- *self-access centres* – самостійне оволодіння іноземною мовою у спеціалізованих центрах.

Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань:

- проведення дослідження друкованої іншомовної оригінальної літератури та пошук і опрацювання іншомовних джерел у мережі Internet з метою отримання певної інформації, яка вивчається;
- реалізацією індивідуального завдання є підготовка різноманітних навчальних презентацій;
- підготовка письмового перекладу та виконання лексичних і граматичних вправ, які вчитель підбирає окремо, залежно від потреб конкретного учня.

Ефективність навчання іноземної мови у значній мірі залежить від чіткої та гнучкої організації навчального процесу на уроці, від уміння вчителя враховувати реальне засвоєння матеріалу кожним учнем та його особливості. Процес навчання пов'язаний з особистісно-типологічними особливостями нервової системи учня та пізнавальною діяльністю, які впливають на процес засвоєння матеріалу, швидкість утворення зв'язків. На засвоєння та застосування знань безпосередньо впливають такі особливості розумової працездатності учнів, як гнучкість, активність, самостійне мислення, тісний взаємозв'язок між конкретними та абстрактними його компонентами, швидкість запам'ятовування, індивідуальний досвід, здатність до узагальнення.

У традиційній системі навчання не можливе повне застосування особистісно-орієнтованих технологій через ряд причин:

- нездатність забезпечити активну розумову працю всіх учнів;
- домінування інформаційно-ілюстративних методів викладання з орієнтацією на середнього учня;
- відсутність постійного зворотного зв'язку;
- недостатня дієвість управління процесом навчання.

Таким чином, головне правило особистісно-орієнтованого навчання – щоб уся робота щодо виявлення та формування індивідуальності неодмінно передбачала активне включення самого учня в цей процес: допомогти учневі розкрити як для себе, так і для інших свої особливі якості.

1.3. Методичні основи реалізації особистісно-орієнтованого підходу у процесі дистанційного навчання

Основи *особистісно-орієнтованого* підходу були закладені в психології роботами Л. Виготського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Б. Ананьєва, в яких особистість розглядалася як суб`єкт діяльності, що, формуючись у діяльності і в спілкуванні з іншими людьми, визначає характер цієї діяльності і спілкування [47].

В аспекті особистісного підходу основний акцент робиться на особистісних якостях людини: її спрямованості, ціннісних орієнтаціях, життєвих планах, сформованих установках, домінуючих мотивах діяльності й поведінки [].

Іншими словами, особистісно-орієнтований підхід передбачає, що в центрі навчання знаходиться сам учень. Учитель спрямовує навчальну мету заняття та його діяльність на уроці, виходячи з його інтересів, рівня знань, навичок і вмінь, індивідуальних особливостей.

Реалізація особистісно-орієнтованого підходу у навчальному процесі з англійської мови доводить безперечну іншомовну мовленнєву діяльність учнів у формуванні англійськомовних навичок та розвиток умінь. Таким чином, у нашій роботі, навчальна діяльність учнів сприяє виконанню вмотивованих дій з мовленнєвим матеріалом для вирішення комунікативних завдань.

Враховуючи індивідуальні особливості учнів та їх готовність до здійснення дистанційного навчання у контексті особистісно-орієнтованого

підходу, доцільно буде, на нашу думку, звернути увагу й на індивідуально-психологічні особливості учнів.

Відомо, що особистісно-орієнтований підхід передбачає побудову навчального процесу не тільки з позиції логіки і системності предмета, скільки, в першу чергу, з погляду можливостей розвитку особистості, її внутрішнього стану, індивідуальної програми засвоєння англійської мови. Домінуючими категоріями особистісно-орієнтованого підходу в контексті дистанційного навчання є особистість учня та його “самостійна, самокерована і продуктивна” робота [47].

Особистісно-орієнтований підхід реалізує основні вимоги до сучасного навчального процесу, а саме: комунікативну співпрацю вчителя і учнів; урахування індивідуальних особливостей учнів; діяльнісний характер навчання, що передбачає організацію занять як навчальної діяльності, спрямованої на постановку й розв’язання учнями конкретного навчального завдання [9]

Необхідним і важливим є створення оптимальних умов для розвитку у суб'єктів навчання здатності до самоосвіти, самовизначення, самостійності, самореалізації [113]. При впровадженні особистісно-орієнтованого підходу акцент робиться на потреби та інтереси, можливості та схильності учнів.

Так, враховуючи особистісні інтереси та індивідуально-психологічні особливості учнів у процесі дистанційного навчання в рамках особистісно-орієнтованого підходу, створюються умови для результативного навчання.

Особистісно-орієнтований підхід реалізується, насамперед, у комунікативному підході до навчання мов, який опрацьований як зарубіжними (M. Berns, C. Brumfit, D. Hymes, W. Littlewood, S. Savignon), так і вітчизняними науковцями (О. Бігич, Р. Гришкова, О. Заболотська, Р.Мартінова, Л. Морська, Н. Микитенко, Ю. Пассов, В. Скалкін) і спрямований на практичне оволодіння мовою в різних сферах спілкування та наближення процесу навчання мови до процесу реальної комунікації.

Створити процес навчання як модель реальної комунікації означає змодельовати основні параметри спілкування, до яких Ю. Пассов відносить:

- особистісний характер комунікативної діяльності суб'єктів спілкування;
- змістову основу процесу спілкування, або предметність комунікації, яка має бути змодельована обмеженим, але точним набором предметів обговорення (у межах проблем);
- взаємостосунки і взаємодію мовленнєвих партнерів;
- ситуації як форми функціонування спілкування, що моделюють найтипівіші варіанти взаємостосунків учнів;
- систему мовленнєвих засобів, засвоєння яких забезпечило б комунікативну діяльність в ситуаціях спілкування (їх наявність і організацію);
- функціональний характер засвоєння й використання мовленнєвих засобів;
- евристичність навчання [30].

У наведених критеріях ураховані такі якості процесу спілкування як: діяльнісний характер, цілеспрямованість, умотивованість, ситуативна співвіднесеність, предметність і змістовність [25, с. 119].

Реалізація основних вимог до сучасного навчального процесу сприяє впровадженню комунікативного підходу в навчання англійської мови: а саме комунікативної поведінки учнів і вчителя, мотивації до спілкування, формування комунікативної компетентності, вибору мовної діяльності як об'єкта навчання, використанню комунікативних завдань [15].

У контексті нашого дослідження важливим є розгляд інтегративного підходу.

Проблемою інтеграції процесу навчання іноземної мови займалося багато фахівців, зокрема І. Бім, Л. Зеня, В. Чорна. Поняття «інтегроване навчання». Е. Г. Азімов та А.М. Щукін визначають як навчання, що може заперечувати розподіл знань за окремими дисциплінами; як навчання, яке

пов'язане із цілісним сприйняттям світу, що повністю відповідає сучасним поглядам на процес навчання та його результати [45, с. 93].

Під інтегративним підходом у навчанні, за визначенням Ю. Пасова, розуміється методологічний підхід зі своєрідною «призмою бачення» всього навчально-виховного процесу, в основі якого інтеграція змісту методів навчання [30, с. 54].

У лінгводидактиці виокремлюють такі принципи інтегративного підходу при навчанні англійської мови [27, с. 43]:

- принцип культуровідповідності;
- принцип креативності;
- принцип орієнтації на саморозвиток і самоосвіту;
- принцип варіативності;
- принцип полікультурного самовизначення і самоактуалізації особистості;
- принцип толерантності;
- принцип діалогу культур.

Впровадження інтегративного підходу у навчанні англійської мови сприяє:

- формуванню цілісної картини світу (учні краще розуміють мету вивчення предметів, усвідомлюючи зв'язок між ними);
- формуванню нових навичок і умінь завдяки взаємопроникненню і взаємозбагаченню систем;
- становленню нового типу особистості, вільної від стереотипів і у своїх діях, що є важливим у зв'язку з формуванням особистості, готової до конструктивного міжкультурного спілкування;
- формуванню толерантної і творчої особистості, готової до пошуку рішень в нестандартних ситуаціях;
- формуванню моральних цінностей учнів;
- формування ключових компетентностей (комунікативної, соціокультурної, навчально-пізнавальної).

Освітня функція інтеграційного підходу сприяє формуванню в учнів цілісної системи знань з англійської мови у взаємозв'язку зі країнознавчими і культурологічними знаннями.

Імплементация інтегративного підходу в навчання англійської мови суттєво покращує інтелектуальний розвиток учня, процес мислення і процес спілкування, мовної поведінки в сфері побуту, науці, культури, мистецтва, масової комунікації і т.д., формування ключових компетентностей, формування особистості, готової до ефективної міжкультурної комунікації, всебічний розвиток особистості, формування варіативного мислення [26].

Отже, імплементация особистісно-орієнтованого підходу у навчанні учнів старшої школи англійської мови під час дистанційного навчання передбачає взаємодію даного підходу з комунікативним, діяльнісним та інтегративним підходами.

Спираючись на дослідження лінгводидактів і методистів, услід за А.Щукіним [46], важливими для організації процесу навчання англійської мови виділяємо такі дидактичні (послідовності й систематичності, активності, індивідуалізації, творчості, наочності) та методичні (комунікативності, самостійності, культурознавчої спрямованості навчання, автентичності навчального матеріалу) принципи.

Принцип *послідовності й систематичності* у навчанні учнів англійської мови під час дистанційного навчання реалізується у виборі тематики, послідовності введення мовного, мовленнєвого і лінгвосоціокультурного матеріалу з елементами його ускладнення.

Принцип *активності* відіграє домінуючу роль у нашому дослідженні та сприяє активній комунікативній та пізнавальній діяльності учнів. Основними джерелами активності як зовнішньої (тренування), так і внутрішньої (розумова активність учнів) є цілі, мотиви, бажання та інтереси.

Впровадження даного принципу залежить від добору завдань, які сприятимуть прояву активності та творчої самостійності.

Слідом за І. Задорожньою [11, с. 112] використовуємо автентичний текст як одиницю комунікації, що сприяє розвитку мовленнєвої активності учнів та стимулює їхню пізнавальну активність як продукт культури, мову якої вивчають. Підбір цікавого матеріалу, впровадження відповідних технологій (проектних, проблемного навчання), різноманітних прийомів та видів роботи, впливає на емоційну та мотиваційну сфери студентів.

Особистісно-орієнтоване навчання вимагає впровадження принципу *індивідуалізації*. С. Ніколаєва виділяє чотири види індивідуалізації відповідно до структури особистості [29]:

- мотивувальну (особистісну) індивідуалізацію;
- регулювальну (дидактичну) індивідуалізацію;
- розвивальну (психологічну) індивідуалізацію;
- формулювальну (типологічну) індивідуалізацію.

Відповідно до індивідуальних особливостей учнів, розвитку психічних процесів, індивідуального стилю навчання, учителю необхідно під час дистанційного навчання організувати навчальний процес і розробити певні види завдань для роботи на уроці та у позаурочній діяльності для самостійного опрацювання.

Принцип *творчості* передбачає створення сприятливих умов для розкриття творчого потенціалу учнів, шляхом перенесення акценту на творчі види вправ (проектів, презентацій тощо), які розвивають творче мислення учнів.

Необхідність впровадження принципу *наочності* обумовлено двоякою природою його застосування: використання наочності як засобу навчання (звукозапис, таблиці, схеми, комп'ютерні програми тощо) і засобу пізнання (джерело інформації) сприяє формуванню в учнів мовних (фонетичні, граматичні, лексичні) та мовленнєвих (у читанні, аудіюванні, говорінні та письмі) компетентностей.

Перейдемо до аналізу методичних принципів.

Важливу роль, у навчанні іноземних мов, як відомо, на думку багатьох методистів відіграє принцип *комунікативності*, згідно з яким, необхідно так організувати процес навчання учнів англійської мови, щоб він забезпечував реалізацію комунікативної мети навчання.

Принцип комунікативності конкретизується у певних принципах:

- з принципом функціональності мовний матеріал відбирається з урахуванням його комунікативної і функціональної значущості, з урахуванням комунікативних потреб учнів;

- з принципом наочності та активності – навчальний матеріал вводиться в ситуаціях, що моделюють реальне спілкування.

Важливим в організації дистанційного навчання є принцип *автентичності навчальних матеріалів*. Під навчальним матеріалом розуміють спеціально відібраний і методично організований матеріал, призначений для презентації і засвоєння в процесі навчання. До навчальних матеріалів відносять усні і письмові тексти, невербальні знакові повідомлення (графіки, схеми), реалії країни, мова якої вивчається [29]. Автентичні навчальні матеріали – це матеріали, які створені носіями мови для носіїв мови і функціонують у реальних умовах, а не у навчальній ситуації.

Автентичні тексти повинні бути різноманітними за тематикою, здатними представляти функціонування мови в формі, прийнятій носіями мови у природному соціальному контексті, наближати читача до цільової мовної культури, а також навчати культурі країни, мова якої вивчається [58].

Реалізація принципів передбачає дидактичний супровід у вигляді методів та технологій навчання. Аналіз літературних джерел довів неоднозначність тлумачення поняття «метод навчання»:

- спосіб або система прийомів для досягнення будь-якої мети, для виконання певної операції [15];

- як спосіб організації практичного й теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями розглянутого суб'єкта [45].

За класифікацією Щукіна А., методи розподіляємо на чотири групи: прямі (інтуїтивні), свідомі, інтенсивні, комбіновані.

Перша група представлена: аудіолінгвальним та аудіовізуальним методами.

До другої групи відносимо: свідомо-практичний (Б. Беляєв, О.Шкляєва, Е. Шубін) та свідомо-порівняльний (І. Грузинська, О.Миролюбов, Л. Щерба).

Третя група містить: сугестопедичний метод (Г. Лозанов, Г.Китайгородська).

Четверту групу формують: функціонально-комунікативний (І.Бім, В.Слободчиков); комунікативний (Ю. Пассов); діяльнісно-комунікативний (Н.Скляренко) та системно-комунікативний (Р. Мартинова).

На сьогоднішній день поряд із традиційними методами існує ряд інноваційних технологій та методів. Усі вони застосовуються на уроках англійської мови відповідно до тематики, мети та вимог, які зазначені в освітньому стандарті основної загальної середньої освіти з іноземної мови: розвиток іншомовної комунікативної компетентності, яка передбачає розвиток мовленнєвої, мовної, соціокультурної, навчально-пізнавальної компетентностей.

За словником методичних термінів і понять, *технології навчання* – це *сукупність найбільш раціональних способів праці*, що забезпечує досягнення поставленої мети навчання за мінімально короткий термін із найменшими затратами сил і коштів. У методичній літературі виділяють терміни “технологія навчання” і “технологія в навчанні”, де перший означає прийоми наукової організації праці вчителя, завдяки яким у найкращий спосіб досягається поставлена мета навчання, а другий – прийоми використання в навчальному процесі технічних засобів і самі ці засоби [45, с. 313–314].

У контексті нашого дослідження технологію навчання будемо розглядати як спосіб організації змісту навчання за навчальними програмами.

Аналіз публікацій, в яких розглядаються сучасні технології навчання англійської мови, а також врахування особливостей організації дистанційного

навчання учнів засобами особистісно-орієнтованого підходу, довело необхідність використання в контексті нашої роботи технологій проблемного навчання, проектних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Впровадження технологій *проблемного навчання* уможливорює розробку комунікативно-пошукових, пізнавально-пошукових, пізнавально-дослідницьких завдань.

Сутність процесу навчання зводиться до створення ситуації, яка вимагає самостійно шукати рішення (проблемна ситуація). У відповідності до загальної теорії проблемності, проблемне навчання англійської мови полягає в отримванні знань учнями не в готовому вигляді, а в результаті власних розумових зусиль при вирішенні проблемних завдань, які за ступенем складності повинні відповідати рівню знань та інтелектуальних можливостей учнів.

Технології проблемного навчання передбачають створення проблемних ситуацій, організацію обговорення проблеми та можливих підходів до її вирішення, виконання різноманітних вправ [29].

Здатність технології проблемного навчання забезпечувати активну мовленнєво-мисленнєву та пошукову діяльність, виконання проблемних завдань шляхом самостійної постановки проблеми, визначення шляхів її вирішення, аналізу результатів власної пошукової діяльності, індивідуалізація проблемних завдань тощо свідчать про можливість технологій проблемного навчання сприяти оволодінню англійської мови під час дистанційного навчання засобами особистісно-орієнтованого навчання.

Використання *проектних технологій* як одних з найперспективніших складових освітнього процесу створює умови для творчого саморозвитку та самореалізації учнів, формує полікультурні, мовленнєві, інформаційні, політичні та соціальні компетентності.

Метод проектів знайшов широке впровадження в багатьох країнах світу, він дозволяє органічно інтегрувати знання із різних галузей для вирішення

однієї проблеми і дає можливість застосовувати набуті знання з практики, генерувати нові ідеї.

У сучасних дослідженнях визначено мету проектних технологій:

- вдосконалення рівня володіння мовленнєвими, мовними та навчально-стратегічною компетентностями;

- створення умов для розвитку особистості учня шляхом надання йому можливості самореалізації у процесі обрання тематики проекту, його виконання та презентації;

- формування самостійності;

- розвиток творчого, критичного мислення.

У методиці викладання іноземних мов існують такі види проектів:

- творчі проекти;

- інформаційні проекти;

- дослідницькі проекти;

- практично орієнтовані проекти.

У контексті навчання учнів англійської мови засобами особистісно-орієнтованого підходу за проектною методикою використовують найчастіше комбінований вид проекту, який містить риси двох чи більше проектів: інформаційного, дослідницького, практично орієнтованого та творчого.

У нашому дослідженні ми наголошуємо на тому, що застосування інформаційно-комунікаційних технологій під час дистанційного навчання уможлиблює індивідуалізацію та диференціацію навчання оскільки навчальний матеріал вивчається з індивідуальною швидкістю, здійснюється інтеграція навчально-пізнавальної діяльності та самоосвітньої діяльності учня.

Інформаційно-комунікаційні технології, на думку С. Стрілець [34, с. 56] – це комплекс сучасних програмно-технічних засобів, за допомогою яких здійснюється збір, збереження, пред'явлення, передача й обробка інформації, представленої у текстовій, графічній, звуковій, візуальній, відео чи іншій формі.

Для нашого дослідження актуальним є розгляд особливостей спілкування, яке за характером комунікантів може бути дистанційним й контактним. Спілкування засобами мережі Інтернет сприяє формуванню усного діалогічного та писемного мовлення учнів. За допомогою письмового віртуального діалогу учнів між собою або з учителем на будь-яку тему, передбачену програмою, можна навчитися висловлювати власні думки й пропозиції, уникаючи невпевненості, страху виступу перед аудиторією, добирати влучні слова й продукувати речення, використовуючи додаткову інформацію в процесі писемної комунікації.

Контактне спілкування – усне спілкування. Ознаки контактності виявляються в процесі групового навчання засобами ІКТ, де невеликі міні-групи учнів «можуть спільно працювати з одним мультимедійним додатком, розвиваючи при цьому навички співпраці, ведення діалогу з іншими учнями. Таке спілкування частіше відбувається на завершальному етапі уроку, під час підведення підсумків своєї діяльності.

Успішність, якість і результативність дистанційного навчання залежать від його організації, методичної якості відібраних матеріалів та майстерності вчителів. Учні можуть додатково потренуватися в лексиці та граматиці, поспілкуватися не тільки з учителем, а й іншими учнями. Дистанційне навчання більшою мірою спрямоване на самостійне опрацювання матеріалу, яке можна здійснити в будь-який вільний час.

Технічний розвиток як програмного, так і апаратного забезпечення відкриває широкі можливості застосування комп'ютерних програм та мобільних додатків Viber, Skype, Web-conferences, Zoom, Google Class для проведення тестування, тренування граматичних навичок, навичок правопису, аудіювання, вміння читання, перекладу і роботи з текстом. Використання вищезазначених засобів двостороннього дистанційного навчання дозволяє учням бути не пасивними слухачами навчального дистанційного курсу, а активними, мотивованими, захопленими учасниками інтерактивної взаємодії. У ході реалізації дистанційного навчання, як творчої діяльності, учні

орієнтуються на планування власної мовленнєвої поведінки, розвивають вміння контролювати власні дії та оцінювати дії інших. У такий спосіб учні є активними учасниками навчання.

У ході двосторонньої дистанційної взаємодії відбувається формування пізнавальних здатностей особистості. Viber – додаток-месенджер, який дозволяє відправляти повідомлення, здійснювати відео - і голосові VIP-дзвінки через Інтернет (Viber). Виходячи з того, що Viber (як і інші месенджери) може передавати текстові повідомлення, картинки, відео- та аудіоповідомлення, то викладач використовує його для засвоєння лексики з соціокультурного простору. Зміст цієї пізнавальної стратегії (word picking) полягає у формуванні в учнів готовності і здатності розширювати свій словниковий запас за рахунок усвідомленого сприйняття англомовних вкраплень і запозичень.

Як показує наш досвід, велика кількість слів іншомовного походження мало сприяє формуванню лексичних навичок в учнів, які починають вивчати англійську мову. Тому методично виправданим є створення словника зі словами, які не вивчаються в шкільному курсі, але мають пряме відношення до молодіжної субкультури.

Метод роботи з підручником є одним з найважливіших методів навчання. Поділяємо думку І. Підласого, який вважає, що перевага цього методу у «можливості для тих, хто навчається, багаторазово опрацьовувати навчальну інформацію у доступному для нього темпі та в зручний час [31, с.493].»

Проблемам інтерактивного спілкування присвячені наукові праці М.Богомолової, Б. Ломова, Р. Немова, Л. Петровської, Л. Уманського тощо. Класифікацію інтерактивних методів навчання пропонують в своїх дослідженнях Т. Паніна, Л. Вавилова, Є. Голант. [50, с. 190; 52, с.135; 51, с. 192].

Надзвичайно ефективним методом роботи учнів на уроці при дистанційному навчанні є кейс-метод (метод випадків і ситуацій). Це

інтерактивний метод навчання, що сприяє розвитку винахідливості, вмінню вирішувати проблеми, розвиває здібності проводити аналіз проблем, спілкуватися іноземною мовою [23, с. 22-24.].

Кейс-метод допомагає учням глибше зрозуміти тему, розвивати уяву, отримати додаткову інформацію, застосувати і розвинути аналітичне і стратегічне мислення, вміння вирішувати проблеми та робити раціональні висновки, розвинути комунікаційні навички. Використання цієї технології дозволяє організувати самостійну роботу учнів, роблячи її осмисленою, цікавою та ефективною. Учні попередньо ознайомлюються і вивчають кейс, залучаючи до нього матеріали попередніх уроків та інші джерела інформації.

Отже, методичні основи організації особистісно-орієнтованого навчання англійської мови учнів старшої школи під час дистанційного навчання базуються на дидактичних (послідовності й систематичності, активності, індивідуалізації, творчості, наочності) та методичних (комунікативності, культурознавчої спрямованості навчання, автентичності навчального матеріалу) принципах, найбільш ефективних методах і технологіях навчання, зокрема: проблемного навчання, проектних та інформаційно-комунікаційних технологій, методу роботи з електронним підручником, кейс методу.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА СТАРШОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

2.1. Формування лексичних, граматичних та фонетичних навичок засобами особистісно-орієнтованого підходу

Завданнями освітньої галузі у старшій школі є: [10, с.5]

- подальший розвиток мотивації до вивчення мови, засвоєння через мову історії, культури народу, моральних та етичних цінностей, формування

духовного світу учнів, їх світоглядних переконань, громадянських якостей, утвердження за допомогою засобів мови національних і загальнолюдських цінностей;

- розвиток умінь вільно спілкуватися в різних ситуаціях, формулювати та відстоювати власну думку, вести дискусію, оцінювати життєві явища, моральні, суспільні, історичні та інші проблеми сучасності, висловлювати щодо них власне ставлення, досягати взаєморозуміння та взаємодії з іншими людьми;
- удосконалення базових лексичних, граматичних, правописних умінь і навичок, узагальнення та поглиблення знань учнів про мову як суспільне явище;
- вироблення вмінь орієнтуватися у різноманітній інформації іноземною мовою, у світі класичної і масової літератури, користуватися сучасними інформаційними комунікаціями (Інтернетом, системою дистанційного навчання тощо), проводити пошуково-дослідницьку діяльність (знаходити, сприймати, аналізувати, оцінювати, систематизувати, зіставляти різноманітні факти та відомості), застосовувати на практиці здобуті у процесі вивчення мови знання, набуті вміння та навички [10, с.2].

Навчання з іноземних мов реалізується через відповідне навчально-методичне забезпечення з цих предметів. Викладання іноземних мов у старшій школі здійснюється за такими програмами: Програми для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови. Іноземні мови. 1-11 кл. (видавництво «Поліграфкнига», 2010 р.); Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Іноземні мови (рівень стандарту, академічний, профільний рівень) 10-11 кл. (видавництво «Поліграфкнига», 2010 р.); Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Іноземні мови. Програми для профільного навчання (курси за вибором, спецкурси) 10-11 кл. (видавництво «Навчальна книга», 2004 р.); навчальними посібниками, визначеними в інформаційних збірниках Міністерства освіти і науки України, як основних так і додаткових для використання в навчальному процесі.

Згідно з програмою учні старшої школи ЗНЗ повинні мати такі вміння та навички:

Аудіювання: розуміти висловлювання в межах запропонованих тем, а також автентичні тексти, висловлювання вчителя й учнів, основний зміст пізнавальних радіо- і телепередач, зміст дискусії, що відбувається в класі або подається у звукозапису [10].

Відповідно до вмінь *читання* – розуміти тематичні автентичні, тексти різних жанрів і стилів (художні, науково-популярні, публіцистичні тощо), використовувати адекватні стратегії визначення невідомих мовних одиниць, аналізувати окремі уривки з тексту, визначати найбільш значущу інформацію, систематизувати і коментувати її [10].

Говоріння передбачає розвиток умінь монологічного мовлення без попередньої підготовки висловлювати відповідно до запропонованих сфер і тематики спілкування, відтворювати зміст прочитаного, побаченого або почутого, висловлюючи та обґрунтовуючи власне ставлення до осіб, подій, явищ, про які йдеться, брати участь у дискусіях, логічно та аргументовано висловлюватися з обговорюваних проблем, доводити власну точку зору і власне ставлення до них, складати план, тези для побудови мовленнєвих висловлювань [10].

Щодо *діалогічного мовлення*, то учень набуває умінь спілкуватися з носіями мови у межах визначеної тематики, використовувати відповідні мовні одиниці, у тому числі типові зразки мовленнєвого етикету, прийнятого в країні, мова якої вивчається, у разі потреби доречно користуватися компенсаторними засобами [10].

Згідно *писемного мовлення* учень повинен уміти створювати письмові мовленнєві висловлювання різних типів і жанрів у межах запропонованих сфер і тем, а також на основі почутого, побаченого, прочитаного і з власного життєвого досвіду, доречно використовуючи відповідні мовні засоби, висловлюючи власне ставлення та обґрунтовуючи власну думку про предмет спілкування [10].

Відповідно до *мовних* навичок, учень повинен знати достатню кількість мовних одиниць для комунікації у межах визначених сфер і тематики спілкування, а також основні правила орфографії та пунктуації, уміти продукувати письмове повідомлення з дотриманням мовних правил [10, с.8].

Соціокультурний аспект навчання англійської мови передбачає розвиток умінь відображати за допомогою мовних засобів бачення світу, спосіб життя та мислення, особливості культури певного народу, усвідомлювати їх відображення у мові, вміти спілкуватися з урахуванням таких особливостей з представниками різних культур, знати типові правила поведінки і дотримуватися їх під час спілкування.

Діяльнісний (стратегічний) аспект оволодіння англійською мовою має на меті сформувати навички та вміння сприймати новий досвід, запам'ятовувати, аналізувати, узагальнювати його та відповідно діяти у навчальних і життєвих ситуаціях [10, с.17].

Екстраполюючи результати дослідження Р. Мартинової [26, с. 135], на площину нашого дослідження визначаємо компоненти змісту навчання англійської мови учнів старшої школи засобами особистісно-орієнтованого підходу під час дистанційного навчання:

1) рецептивні і репродуктивні лінгвістичні знання, володіння якими передбачає здатність відтворювати ізольовані лексичні, граматичні та лексико-граматичні одиниці рідною мовою при їх сприйнятті англійською і навпаки;

2) рецептивні і репродуктивні лінгвістичні навички, які полягають у здатності правильно відтворювати рідною та англійською мовою словосполучення і речення з мовним матеріалом, що вивчається;

3) репродуктивні і продуктивні лінгвістичні вміння, які передбачають спроможність вживати кожну мовну одиницю у поєднанні з раніше вивченим матеріалом;

4) репродуктивні і продуктивні передмовленнєві вміння, які включають здатність правильно виконувати мовленнєві дії у межах кожної

теми з поступовим переключенням уваги із форми висловлювання на його зміст;

5) мовленнєві вміння читання, аудіювання, говоріння й письма, які передбачають вільне здійснення мовленнєвої діяльності з повним зосередженням уваги на основному змісті висловлювання;

б) інтегративні вміння, які полягають у здатності здійснювати іншомовну мовленнєву діяльність не в межах навчальних мовленнєвих ситуацій, а у безпосередній повсякденній діяльності людини.

Кожному із наведених компонентів відповідає виконання певного типу вправ: аналітичних (кваліфікаційних і вибіркових), трансформаційних, конструктивних і комунікативних. Виконання різних видів вправ сприяє формування певних умінь і навичок і складає цілісну систему опанування англійської мови.

Для розвитку вмінь реально-мовленнєвої комунікації Ю. Пассов пропонує комунікативно-провокаційні або комунікативно-сенсаційні вправи, які сприяють розвитку творчого пошуку в учнів, уміння спонтанного мовлення при реакції на репліки в непередбачуваних ситуаціях [30].

Проаналізувавши існуючі в лінгводидактиці різні класифікації вправ було доведено, що методично виправданим є комбінування різних типів вправ, оскільки рецепція, репродукування й продукування тісно пов'язані між собою. Добираючи вправи враховуємо: зміст матеріалу та форму виконання завдань, сполучення вправ, ступень складності.

Для навчання англійської мови учнів старшої школи засобами особистісно-орієнтованого підходу в умовах дистанційного навчання використано такі види вправ:

1) За місцем проведення: домашні вправи виконувалися учнями вдома після ознайомлення й усвідомлення нових мовленнєвих понять:

Вправа 1. Мета: удосконалення лексичних навичок учнів

Тип: не комунікативна, репродуктивна

Режим виконання: письмово, індивідуально

Інструкція: *Знайдіть еквіваленти наведеним словам:*

зрозуміти, розібратися a) razzle-dazzle b) (have/get/give) heebie-jeebies
c) sort out

старий другака, приятель a) palsy-walsy b) mumbo-jumbo c) nitty-gritty

витримати іспит, випробування тощо a) chitchat b) get through
c) mishmash

корисний та чудовий a) handy-dandy b) flip-flop c) hocus-pocus

багатий заднім розумом a) jim-jams b) fifty-fifty c) twenty-twenty hindside

гордовитий, пихатий, зарозумілий a) fuddy-duddy b) hotsy-totsy
c) lovey-dovey

огидний (суб'єкт, місце тощо) a) crumbum b) ragtag c) Even Stephen

розважатися, бенкетувати, приятелювати a) willy-nilly b) turn out
c) hobnob

нерішучий a) wishy-washy b) flibberty-giberty c) herky-jerky

метушня, сум'яття, переполох a) criss-cross b) humdrum
c) hustle-bustle

малесенький, манюпусенький a) yoo-hoo b) teeny-weeny c) no-no

Вправа 2. Мета: удосконалення лексичних навичок учнів

Тип: не комунікативна, репродуктивна

Режим виконання: письмово, індивідуально

Інструкція: *Знайдіть еквіваленти наведеним словам:*

Toddler a) немовля b) трійня c) дитина, яка тільки починає ходити

origin a) прашчур b) походження c) покоління

auburn a) темно-руде b) каштанове c) руде

straggly a) густе, кошлате b) розкидане, безладне c) грубе, дротяне

navel a) ніготь b) пуп c) суглоб пальця

complaining a) не схильний до конфліктів b) сповнений радості
c) той, що скаржиться

downhearted a) занепалий духом, сумний b) задоволений, спокійний
c) вдячний

minister a) боярин, дружко b) наречений c) священик

heart a) перевага b) домашнє вогнище c) чирвова дама

to claim a) сумніватися b) заохочувати c) заявляти

2). За формою проведення: письмові вправи були спрямовані на вдосконалення набутих раніше знань, лексичних та граматичних навичок учнів:

Вправа 3. Мета: удосконалення лексичних та граматичних навичок учнів:

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна

Режим виконання: письмово, індивідуально

Інструкція: *Напишіть листа до міського голови з пропозиціями щодо покращення екологічного стану свого міста за такими проблемними моментами: сприятливі умови проживання, джерело енергії, чисте повітря, сховища сміття тощо.*

Вправа 4. Мета: удосконалення лексичних та граматичних навичок учнів:

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна

Режим виконання: письмово, індивідуально

Інструкція: *Уявіть собі, що ви репортер молодіжного журналу, а ваш друг – історик з Великобританії. Використовуючи отриману від нього інформацію та свої власні ідеї, напишіть статтю у журнал про виклики, що впливають на свідомість британців і спонукають їх вийти з Євросоюзу.*

Вправа 5. Мета: удосконалення лексичних та граматичних навичок учнів:

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна

Режим виконання: письмово, індивідуально

Інструкція: *Напишіть смс повідомлення своєму другові щодо участі в акції «Допоможи літнім людям поряд під час самоізоляції». Дізнайся його думку і переконай його не бути осторонь такої благодійної справи.*

3). За ступенем самостійності: індивідуальні вправи застосовувалися з метою перевірки рівня сформованості лексичних і граматичних навичок:

a) виконання тестових вправ;

Вправа 6. Мета: удосконалення лексичних та граматичних навичок

учнів:

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна

Режим виконання: письмово, індивідуально

Інструкція: *Вставте необхідну форму дієслова у поданих нижче реченнях:*

It's because of Tom that we..... late. We..... on an earlier train.

- A could have been, should agree
- B would be, can't agree
- C may be, ought to have agreed
- D must be, can't have agreed

2. Granny evidently...us, that's why we___ knock loudly before she opened the door.

- A did not hear, had to
- B must not have heard, must
- C may not hear, were to
- D might not have heard, should

3. I pity her because she....that she has acted wrong. She.....it to everybody.

- A must feel, must not have said
- B may feel, ought not have said
- C can't have felt, needn't say
- D must be feeling, shouldn't have said

4. Where is Kate? She . She has told me to come at 5.

— She .....on the balcony, that's why she ..... your call.

- A can't go away, may sunbathe, can't have heard
- B can't have gone away, must be sunbathing, can't hear
- C must not go away, need to sunbathe, should not hear
- D should not go away, could have sunbathed, must not have heard

5. I___ to the beach. The sea was rough and no one dared .

- A needn't have gone, to swim
- B needn't go, swimming
- C can't have gone, swim
- D couldn't go, to swim

6. We..... meet Jack tomorrow. You...._to him of the matter long ago.

- A should, must have spoken
- B have to, may speak
- C are to, should have spoken

D might, need to speak

7. He.....golf well, but today he....it because he has a backache.

A is not to play, can do

B can play, is unable to do

C ought not to play, should have done

D might have played, must not have done

8. I.... the work so carelessly. I do it again? —Yes, it _by noon.

A can't do, Will, must be doing

B can't have done, Shall, must be done

C must not have done, May, may have done

D must not do, Will, must have been done

б) заповнення таблиць власними прикладами:

Вправа 7. Мета: удосконалення лексичних навичок учнів:

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна

Режим виконання: письмово, індивідуально

Інструкція: *Заповніть таблицю*

1. Is your room often a mess?	
2. Do you get annoyed if you have to wait for anyone or anything?	
3. Do you put off until tomorrow what you could do today?	
4. Do you work hard?	
5. Do you keep your feelings and ideas to yourself?	
6. Do you often give presents?	
7. Do you talk a lot?	
8. Are you usually calm and not worried by things?	

в) тлумачення термінів за змістом тексту:

Вправа 8. Мета: удосконалення лексичних та граматичних навичок учнів:

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна

Режим виконання: письмово, індивідуально

Інструкція: *Прочитайте текст та знайдіть пояснення мовленнєвим поняттям з тексту:*

Once upon a time and in a country a long way off there was a king who was very ill. All the doctors of the court attended him but, in spite of all they could do,

he got worse instead of better. At last they called in a famous doctor from another country. He came, looked at the king, and then looking very seriously, said, “Your Majesty, there is only one thing that can help you”.

“What is that?” said the king. “Whatever you want shall be brought for you”.

“You must sleep for one night,” said the doctor, “in the shirt of a happy man!”

So the king sent two of his chief servants to find a happy man and, when they had found him, to bring back his shirt.

Well, they went first to the richest man in the city and asked him if he was a happy man.

“Happy!” he said, “when I never know whether my ships are going to be lost next day, when thieves are always trying to break into my house. How can a man be happy with all these troubles?”

So they went to the king’s Chief Minister, the most powerful man in the country, except for the king.

“Are you a happy man?” they said.

“Don’t be silly”, he said. “Our enemies are trying to make war on us any day. There’s John trying to push me out of power, the workers are always wanting to have more money, and the rich wanting to pay less taxes. How do you think a Chief Minister can be a happy man?”

So they went all over the country looking everywhere for a happy man but never finding one.

They were returning home, tired and miserable (for they quite expected that the king would have them put to death for not finding what he wanted), when they saw a beggar, sitting by the roadside. He had made a little fire, and he was frying some sausages in a frying pan, and singing merrily as he watched his supper cooking.

They looked at each other. Had they found what they were looking for? They went up to him and one of them said, “You sound very happy, my friend”. “Of course, I’m happy”, he said. They could hardly believe their ears. With one voice they said, “We want your shirt”. The beggar laughed heartily. “I’m sorry, gentlemen”, he said, “but I haven’t got a shirt”.

1) Find the word in the text corresponding to the definition “an amount of money that you must pay to the government according to your income, property, goods, etc.”

2) “Miserable” is:

- a) extremely unhappy;
- b) really terrified;
- c) absolutely exhausted.

3) The common synonym to “to look for” is:

- a) to lose;
- b) to find;
- c) to search.

4) The opposite to “to make war” is:

- a) to make friends;

- b) to make peace;
- c) to make sense;
- 5) Give:
  - a) the noun from the verb “to serve”;
  - b) the adverb from the noun “heart”.

Індивідуальні вправи виконувалися самостійно й були зорієнтовані на комунікативно-творчий характер діяльності старшокласника (порівняльний аналіз аутентичного тексту), продукування власних текстів. Наприклад:

Вправа 9. Мета: удосконалення лексичних та граматичних навичок учнів.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна

Режим виконання: письмово, індивідуально

Інструкція: *проаналізуйте текст про правила поведінки в різних публічних містах у Великобританії. Напишіть власний текст про етикет молоді в нашій країні: як поводити себе в різних містах та ситуаціях, що можна робити, а що є забороненим.*

Вправа 10. Мета: удосконалення лексичних та граматичних навичок учнів.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна.

Режим виконання: письмово, індивідуально.

Інструкція: *Складіть розповідь про учасника бойових дій під час Вітчизняної війни з твоєї родини. Надішліть світлину та інформацію через мережу Інтернет до спеціальних служб, які займаються такими питання. Вся країна має знати своїх героїв.*

Особлива увага приділена вправам за ступенем творчості: репродуктивні вправи були основою при закріпленні лексичного матеріалу.

Вправа 11. Мета: удосконалення лексичних навичок учнів.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна, креативна

Режим виконання: письмово, індивідуально

Інструкція: *Складіть перелік цікавих міст Херсонщини і запропонуйте своїм друзям відвідати їх. Переконайте всіх у тому, що ці міста варті того, щоб їх побачити.*

На основі здобутих знань старшокласники вдосконалювали лексичні та граматичні навички, самостійно шукали інформацію на запропоновану тему.

Репродуктивно-креативні вправи мають варіативність розв'язання проблеми та певну індивідуальність виконання. Завдяки ним удосконалюються навички самостійної розробки текстів і перевіряються знання старшокласників мовленнєвих понять.

Комунікативні вправи сприяють удосконаленню мовленнєвих навичок, умінь вживати вивчену лексику в різноманітних ситуаціях. Прикладом таких вправ є ігрові, ситуаційні, проблемні та проектні завдання. Запропоновані комунікативні вправи уможливають моделювання дистантного й контактного спілкування в процесі дистанційного навчання.

- Ігрові вправи:

Вправа 12. Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів та вмінь вживати вивчену лексику в різноманітних ситуаціях.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна

Режим виконання: усно, індивідуально

Інструкція: *You have lived with your roommates for a week in a camp, but you have decided to move to another room because they haven't taken care of the place: pizza boxes tossed everywhere, dirty socks on the table and a pet snake loose somewhere in the sofa. Tell your partner what kind of place you are looking for and why.*

Ситуаційні вправи:

Вправа 13. Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів та вмінь вживати вивчену лексику в різноманітних ситуаціях.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна

Режим виконання: усно, індивідуально

Інструкція: на основі діалогу-зразка складіть свій діалог:

- a) Prof.: “never mind the date. The examination is more important.”
 Stud.: “well, sir, I wanted to have something right on my paper.”
- b) - “What did you do with the cuffs I left on the table last night?”
 - “They were so soiled I sent them to the laundry.”
 - “Ye gods, the entire history of England was on them.”
- c) Freshman: “Say, what’s the idea of wearing my raincoat?”
 Roommate: “Well, you wouldn’t want our new suit to get wet, would you?”
- d) Voice on phone: “John Smith is sick and can’t attend classes to-day. He requested me to notify you.”
 Teacher.: “All right. Who is this speaking?”
 Voice: “This is my roommate”.

- Проблемні завдання

Вправа 14. Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів та вмінь вживати вивчену лексику.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна, креативна

Режим виконання: письмово, індивідуально

Інструкція : *Use the statements and quotations about people made by the famous authors. Try to make a “portrait” of a women and a men.*

Вправа 15. Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів та вмінь вживати вивчену лексику.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна, креативна

Режим виконання: усно, індивідуально

Інструкція: *Використовуючи наведені нижче висловлювання, складіть свою розповідь про продукти харчування, корисні для здоров’я людини:*

Eating carrots is good for the eyes.

Fish is good for the brain.

Eating cheese at night makes you dream.

Garlic keeps you from getting colds.

Drinking coffee keeps you from sleeping.

Yoghurt makes you live long.

Warm milk helps you go to sleep.

A cup of tea settles your stomach.

An apple a day keeps the doctor away.

- Проекти

Вправа 16. Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів та вмінь вживати вивчену лексику.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна, креативна

Режим виконання: усно, індивідуально

Інструкція: *Створіть ролик про свій досуг під час самоізоляції*

Вправа 17. Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів та вмінь вживати вивчену лексику.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна, креативна

Режим виконання: усно, індивідуально

Інструкція: *Створіть проект як зберегти та збільшити популяції рідких риб та тварин.*

Вправа 18. Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів та вмінь вживати вивчену лексику.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна, креативна

Режим виконання: усно, індивідуально

Інструкція: *Підтримайте звернення до Європейського союзу про очищення повітря.*

Презентаційні, імітаційні, перекладні вправи розроблені для розвитку лексичних знань. Презентовані нові лексичні одиниці вводяться з ускладненням: від простого до складного. Лексичні знання на рецептивному рівні, перевіряються перекладом ЛО або речень з англійської на українську, а на репродуктивному рівні - навпаки. Наприклад:

Вправа 19. Мета: удосконалення лексичних та граматичних навичок учнів при перекладі.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна, перекладна

Режим виконання: письмово, індивідуально

Інструкція: *Перекладіть українською мовою:*

- Чи не могли б ви стисло розповісти про географічне положення Британських островів?

- З великим задоволенням. Отож, слухайте уважно, розпитуючи мене, якщо ви щось не зрозуміли, або хочете дещо уточнити. Британські острови – це група островів, що лежать біля північно-західного узбережжя континенту Європа. Британські острови складаються з двох головних островів – Великобританії та Ірландії та ще більш як п'ятисот маленьких островів, відомих, як Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії. Їх загальна площа складає біля 94.250 тисяч квадратних миль .

Вправа 20. Мета: удосконалення лексичних та граматичних навичок учнів при перекладі.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна, перекладна

Режим виконання: письмово, індивідуально

Інструкція: Перекладіть українською мовою:

1. There are many people whom the theatre fills with an excitement, which no familiarity can stale. It is to them a world of mystery and delight; it gives them entry into a realm of the imagination, which increases their joy in life, and its illusion colours the ordinariness of their daily round with the golden shimmer of romance.

Контроль лексичних знань перевіряється на рецептивному та репродуктивному рівнях. Перекладні вправи, спрямовані на контроль запам'ятовування лексичного матеріалу за певною темою.

Вправи на формування лексичних навичок за визначенням Р.Мартінової є абзацами. З кожним з таких абзаців учні виконують вправи:

- 1) читання (словосполучень і речень) з кожною лексичною одиницею;
- 2) переклад їх українською мовою;
- 3) та зворотній переклад на слух для розвитку фонематичного слуху учнів;
- 4) написання власно продукованих словосполучень та речень з вивченою лексичною одиницею;

5) добір синонімів або антонімів до вивчених лексичних одиниць.

Вправи з розвитку лексичних умінь передбачають уміння вживати лексику, що вивчається на основі тексту:

1) читання тексту, відповіді на запитання, переказ;

Вправа 21. Мета: удосконалення лексичних та граматичних навичок учнів на основі тексту.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна

Режим виконання: усно, індивідуально

Інструкція: *Прочитайте текст, поставте до нього запитання та перекажіть зміст*

FOOD FROM AROUND THE WORLD

Food is now international. We can eat burgers anywhere in the world today, but they started in the United States. The Americans were the first to produce "fast food". Pizza was an Italian recipe but it became popular in the United States and spread from there all over the world. "French fries" is the American name for fried chipped potatoes which in England are called "chips".

Do you have Indian or Chinese restaurants where you live? In Chinese food, the meat, fish and vegetables are cut into small pieces and cooked very slightly. Indian food, on the other hand, is cooked slowly, with a lot of hot species. Mexican food is very spicy too. The countries of the Eastern Mediterranean also like food with a strong taste. They gave us "kebabs", pieces of meat cooked on long sticks, and many different kinds of salad.

What other national dishes do you know? English people still enjoy their "fish and chips" which you can buy in a take away and eat straight from the paper. In Spain, a "paella" is a family favourite — a dish of rice with different kinds of seafood. And an Italian usually includes a dish of pasta with a delicious sauce.

If you can't travel to these countries, try a restaurant. If you can't do that, buy a recipe book and cook something different at home!

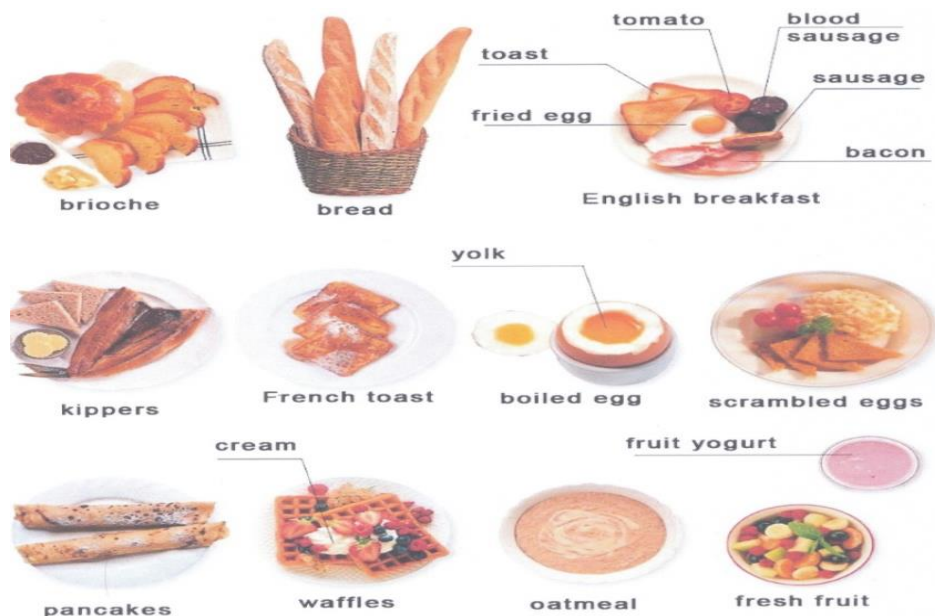
2) опис малюнка або іншої наочності з опорою на деталізуючи запитання;

Вправа 22. Мета: удосконалення лексичних та граматичних навичок учнів з опорою на наочність.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна

Режим виконання: усно, індивідуально

Інструкція: *Складіть розповідь про сніданок британця (за описом малюнка) та порівняйте його з харчуванням українця вранці:*

При виконанні вправ увага звертається не тільки на розуміння учнями текстів, їх сприймання та відтворення, але й на доречне використання лінгвістичних понять, користування словниками та додатковою інформацією з Інтернет-мережі.

Для розвитку граматичних знань старшокласникам пропонувалися вправи типу:

Вправа 23 . Мета: удосконалення граматичних навичок учнів.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна

Режим виконання: письмово, індивідуально

Інструкція: *Replace the infinitives in brackets by the appropriate grammar tense form.*

1. George ... for fifteen years before he had an accident. (to drive)
2. Connie ... the meals while her mother is away. (to cook)
3. I hope he ... the telegram by tomorrow. (to receive)
4. It's one of the most magnificent views I ever ... . (to see)
5. We ... Spain three times last year. (to visit)
6. Even though Sarah says she's feeling better, I think she still ... weight. (to lose)
7. I ... a letter when you called. (to write)

8. She ... to the ladies' fellowship meeting before she went home for lunch. (to be)
9. It ... heavily since this morning. (to snow)
10. We ... to the Caucasus after we ... all our examinations. (to go; to pass)
11. Tomorrow at five Mark and Mariana ... to Mexico. (to fly)

Вправа 24. Мета: удосконалення граматичних навичок учнів.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна

Режим виконання: письмово, індивідуально

Інструкція. *Choose the appropriate article "a", "the" or no article that best completes the sentence. Write the number of the sentence and the article you have chosen.*

1. If you decided to go to...play it is better to book seats beforehand at...box-office of...theatre itself or at one of...agencies.
2. ...best seats in...theatre are in...stalls, ...circle and...upper circle.
3. Hollywood is...part of...city of Los Angeles, on...slopes of...Santa Monica.
4. Do you take...sugar in coffee? – I used to, but now I'm on...diet. I'm trying to lose...weight.
5. ...TV show, film or play that makes you laugh is called...comedy.
6. Although storm passed us by, we could hear...thunder and see...lightning in...distance.

Вправа 25. Мета: удосконалення граматичних навичок учнів.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна

Режим виконання: письмово, індивідуально

Інструкція: *Choose the prepositions that best complete the sentence. Write the number of the sentence and the preposition you have chosen.*

across, 2 by, in, 2 to, 2 of, for, through, 2 with, on

1. Mark was fluent ... three languages. He wanted to be a translator.
2. I think I'd rather have coffee ... .. tea.
3. We both share a love...music.
4. Although I was bored ... death, she went ... telling me of her summer experiences.
5. The fairy turned the frog ... a prince.
6. The music was terrible and the singer was ... .. tune.
7. In the last scene, all the actors are .. stage together.

8. Andrew Potter is hard ... work writing his new play.
9. The film stars Doris Fleck ... the part of Queen Elizabeth.
10. When I sat on the pencil, it broke ... two.

Для розвитку лінгвістичних умінь другого рівня складності вживання граматичного матеріалу в самотійно складених діалогах на основі вивченої лексики пропонуються вправи на:

- 1) продукування діалогів на основі використання граматичних опор, ставлячи переплутані фрази в правильному порядку;
- 2) розробку самотійних діалогів з опорою на поданий діалог-зразок:

Вправа 26. Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів у діалогічному мовленні. Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна. Режим виконання: усно, індивідуально.

Інструкція: Складіть свій діалог на основі діалогу-зразка.

- *Вибачте. Ми іноземці і не знаємо Лондона досить добре. Як нам дістатися до Трафальгарської площі? Ми вже блукаємо тут півгодини і зовсім заблудилися.*
- *Хвилиночку (дайте подумати)...О, так краще пройти туди пішки. Ідіть прямо квартал, потім зверніть ліворуч, пройдіть повз пошту та зійдіть до перехрестя. Перед тим, як переходити вулицю, подивіться праворуч, а потім ліворуч, ви ж знаєте, що у Британії рух лівосторонній. Перейшовши через вулицю пройдіть ще квартал і ви опинитесь на Трафальгарській площі, в центрі Лондона. Дійшовши до Трафальгарської площі, ви її зразу ж впізнаєте, тому що в центрі ви побачите колону на честь адмірала Нельсона.*

Усі ці дії виконуються в умовах дистанційного навчання за допомогою мережі Інтернет: учні продукують тексти, розповіді на основі здобутих знань з граматики та лексики, знаходячи додаткову інформацію через Інтернет ресурси.

Отже, запропоновані вправи розроблені для навчання учнів старшої школи в умовах дистанційного навчання засобами особистісно-орієнтованого

підходу сприяють формуванню лексичних та граматичних навичок, лінгвістичних знань і вмінь.

2.2. Розвиток умінь говоріння читання та письма засобами особистісно-орієнтованих технологій навчання англійської мови

Вправи в діалогічному мовленні є завданнями, пов'язаними з дискусією або опитуванням на тему, що вивчається.

Вправа 1 . Мета: удосконалення вмінь діалогічного мовлення учнів.

Тип: комунікативна, репродуктивна.

Режим виконання: усно, індивідуально.

Інструкція: *Ви збираєтесь на відпочинок з батьками. Переконайте їх в тому, що подорож літаком має багато переваг, але ви хотіли б подорожувати потягом: це більш зручно та безпечно для всієї родини.*

Вправами з аудіювання є завдання з використанням опори, які вимагають більш самостійності в продукуванні висловлювань. Такий текст має знайомий лексико-граматичний інструментарій тому його розуміння не важке для учнів.

Вправа 2 . Мета: удосконалення умінь учнів в аудіюванні.

Тип: некомунікативна, репродуктивна.

Режим виконання: усно, індивідуально.

Інструкція: *Прослухайте текст та перекажіть його зміст.*

Більш складними є вправи, які вимагають більше самостійності в говорінні: готового тексту немає, є спеціальні запитання, пов'язані з будь-якою темою або подією, висловлення. У говорінні учні вживають як вивчену, так і незнайому лексику.

Вправа 3 . Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна.

Режим виконання: усно, індивідуально.

Інструкція: *Прокоментуйте висловлення учнів про вчителів та їхні методи роботи:*

“I feel it is most important for teachers of young learners to develop pacing through a variety of shorter activities to work with the limited attention spans of younger pupils. Also I could not imagine working with this age level without lots of visual and manipulative materials. When one teacher asked me how long it took me to build up my bank of activity materials (which is still growing) I responded that 1) it can be fun to produce colorful and interesting materials that you can use again and again, and 2) children need concrete objects, visual displays and things they can touch, hold and work with to connect the real world with the language that naturally goes with it (here, in a foreign language).”

“The director of Japanese language schools is especially concerned with setting the right atmosphere in the classroom. I think two of her points would make outstanding mottos for all of us: “Don’t explain. Just Do.” And “Remember childhood through your students.”

“It is so true how she contrasts teenage student attitudes with the eagerness of younger pupils. Because she sees the teacher-pupil relationship as crucial, the fact that teachers fear their charges and underestimate their ability to learn is a judgment on our profession for “holding students back” rather than setting them free.”

Вправами з розвитку передмовленнєвих умінь є вправи у монологічному мовленні: завдання зі складання власних монологів у започаткованих мікроситуаціях з опорою на словосполучення та вирази. Такою вправою може бути пропозиція створити або завершити історію, маючи початок. Вправа спрямована також на розвиток уміння слухати співбесідника.

Вправа 4. Мета: удосконалення передмовленнєвих умінь учнів у монологічному мовленні. Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна. Режим виконання: усно, у парах, мінігрупах.

Інструкція: *Продовжіть історію: Surfing through the Internet I have come across my doppelganger and I was eager to write to him and sent my photo.....*

Драматизація діалогів є вправами на розвиток діалогічного мовлення: діалоги відтворюються учнями через мережу Інтернет засобами платформи Zoom або Skype.

Вправа 5. Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів у діалогічному мовленні. Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна. Режим виконання: усно, індивідуально.

Інструкція: *Складіть діалог про штати та їх символіку; як американці розпізнають представників різних штатів і чим славетний кожен штат Америки?*

Вправа 6 . Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів у діалогічному мовленні. Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна. Режим виконання: усно, індивідуально.

Інструкція: *складіть діалог за темою : The Seven Natural Wonders of America*

Вправами з розвитку мовленнєвих умінь є особистісно орієнтовані вправи. Вони використовуються для розвитку навичок монологічного і діалогічного мовлення і містять завдання на:

1) добір додаткової інформації на запропоновану тему;

Вправа 7. Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів у діалогічному мовленні. Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна. Режим виконання: усно, у парах.

Інструкція: *Знайдіть інформацію про Японський театр Кабукі та драматизуйте діалог зі своїм другом враховуючи особливості цього театру.*

2) відповіді на ключові запитання;

Вправа 8. Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів у діалогічному мовленні. Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна. Режим виконання: усно, індивідуально.

Інструкція: *Проявіть інтерес до музичних уподобань вашого товарища і порівняйте їх з вашими особистісними музичними інтересами.*

3) написання твору на задану тему;

Вправа 9. Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів у монологічному мовленні. Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна. Режим виконання: письмово, індивідуально.

Інструкція: *Запропонуйте використання японської традиції харчування обенто в Україні та розгляньте варіанти українського обенто.*

- 4) продукування власного діалогу або монологу на запропоновану уявну ситуацію;

Вправа 10. Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів у діалогічному мовленні. Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна. Режим виконання: усно, індивідуально.

Інструкція: *Порадьте своєму другові сайти, де можна знайти корисну інформацію та поспілкуватися з носієм мови.*

- 5) розширення словникового складу за рахунок введення прислів'їв, приказок, ідіом, фразеологізмів на запропоновану тематику.

Вправа 11. Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів у монологічному мовленні.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна.

Режим виконання: усно, індивідуально.

Інструкція: *Знайдіть ідіоми або фразеологізми про зовнішність людини та складіть розповідь.*

Вправа 12 . Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів у діалогічному мовленні.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна.

Режим виконання: усно, індивідуально.

Інструкція: *Складіть розповідь про діяльність людини, використовуючи якомога більше прислів'їв і приказок.*

Іншими мовленнєвими вправами, що вимагають вживання вивченої лексики є дискусії, диспутів, мікрофон, акваріум та ін.. Такі вправи вимагають витрати більшої кількості часу і ретельної підготовки з додатковою лексикою.

Вправа 13. Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів у діалогічному мовленні.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна.

Режим виконання: усно, у парах або міні-групах.

Інструкція: *Подивіться телесеріал "Little fires everywhere" та використовуючи дистантне спілкування, обговоріть у формі диспуту проблеми молоді (стосунки з батьками, довіра, рання вагітність) і болючі питання расизму.*

Для успішного розвитку мовленнєвої компетентності учнів старших класів й удосконалення вмінь та навичок усного мовлення застосовувалися креативні вправи, які передбачали розвиток умінь складати твори, усні й писемні тексти, готувати наукові доповіді, виступи на конференції, диспути, дискусії, спори, досліджувати те чи інше питання з метою його майбутнього захисту (проекти), а також націлені на вдосконалення навичок сприймати, усвідомлювати та продукувати тексти різної тематики.

Вони мали здебільшого дослідницький характер і передбачали залучення старшокласників до творчості через пошук, шляхом створення діалогів або полілогів за складною або проблемною ситуацією. До цього типу вправ учням пропонувалися такі завдання:

Вправа 14. Мета: удосконалення вмінь та навичок усного мовлення.

Тип: комунікативна, репродуктивна, креативна

Режим виконання: усно, індивідуально

Інструкція: *Прокоментуйте вислови:*

The more we study? The more we know. The more we know, the more we forget. The more we forget, the less we know. The less we know, the less we forget. The less we forget, the more we know. So why study?

Вправа 15. Мета: удосконалення вмінь та навичок усного мовлення.

Тип: комунікативна, репродуктивна, креативна

Режим виконання: усно, індивідуально

Інструкція: *Організуйте дебати з теми “ Наслідки глобального потепління для нашої країни”.*

Вправа 16. Мета удосконалення вмінь та навичок усного мовлення.

Тип: комунікативна, репродуктивна, креативна

Режим виконання: усно, індивідуально

Інструкція: *Уявіть, що ви дизайн одягу. Запропонуйте шкільну форму для учнів старшої школи яка б їм сподобалась.*

Одне з основних завдань креативних вправ - визначити рівень засвоєння учнями мовленнєвих понять, що забезпечили б активізацію когнітивних чинників у продукуванні усного мовлення. Це сприяло активному сприйманню, глибокому розумінню й подальшому репродуктивному мовленню.

Виконуючи такі вправи, старшокласники виявляють певний рівень творчості, вміння сприймати матеріал, грамотно його опрацьовувати й складати монологи або діалоги.

Креативність мислення, творчу спрямованість у навчанні усного мовлення старшокласників продукували ситуативні вправи:

Вправа 17. Мета: удосконалення вмінь та навичок усного мовлення.

Тип: комунікативна, репродуктивна, креативна

Режим виконання: усно, індивідуально

Інструкція: *Ваша подруга / друг запропонував вам піти з ним на відкриття нового молодіжного клубу у місті. Запитайте його: який одяг треба одягти і як треба себе поводити з його знайомими?*

Вправа 18 . Мета: удосконалення вмінь та навичок усного мовлення.

Тип: комунікативна, репродуктивна, креативна

Режим виконання: усно, індивідуально

Інструкція: *Ви влаштуєтесь на роботу влітку і маєте пройти співбесіду з відповідною за працевлаштування особою. Складіть діалог-розпитування як модель співбесіди.*

Наведені приклади вправ спрямовані на вдосконалення вмінь відтворювати матеріал, формулювати задум майбутнього висловлювання, планувати його, добирати мовні засоби та відтворювати їх.

Вправи інтерактивного типу сприяли розвиткові в учнів самоорганізованості, добирати потрібний матеріал, удосконалювати вміння вести полілог або дискусію.

Вправа 19. Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна.

Режим виконання: усно, індивідуально.

Інструкція: *Запитайте свого товариша про різні жанри театру: театр абсурду, рок-опера, чорна комедія, комедія ситуацій. Пригадайте відомі постанови з різних країн світу відповідно цих жанрів. Вискажіть своє ставлення до кожного з названих жанрів.*

Вправа 20. Мета: удосконалення мовленнєвих навичок учнів.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна.

Режим виконання: усно, індивідуально.

Інструкція: *Розверніть дискусію щодо відомих режисерів у світі та їх фільмів. Обговоріть особливості української та зарубіжної кіноіндустрії.*

Отже, розроблена система вправ на розвиток та вдосконалення вмінь учнів старшої школи в аудіюванні, говорінні, читанні та письмі засобами особистісно-орієнтованого підходу в умовах дистанційного навчання сприяє оволодінню англійської мови та формуванню комунікативної компетентності учнів.

2.4. Створення веб-ресурсу «EnVocab»

Поява веб-ресурсів в системі освіти надає широкі можливості для вивчення англійської мови: стимулює бажання вчитися, розширює зону особистісної активності кожного учня, збільшує швидкість подачі якісного матеріалу в межах одного уроку.

Питанням ефективного використання веб-ресурсів у навчанні англійської мови присвячені роботи як зарубіжних (С. Термінасова, Є. Полат, В. Гезергуда, Дж. Шейлз, І. Смольяннікова), так і вітчизняних дослідників (О. Жолдак, А. Скрипниченко, В. Тавро та ін.). Таким чином, інтеграція інтернет-технологій в сучасну освіту та їх застосування під час навчання іноземних мов є досить актуальним. Використання веб-ресурсів як засобу навчання іноземної мови може розв'язати цілий ряд дидактичних завдань та розширити можливості вчителя під час впровадження особистісно-орієнтованих технологій:

- формувати навички та вміння читання, використовуючи матеріали глобальної мережі;
- вдосконалювати вміння письмового мовлення;
- поповнювати словниковий запас;
- формувати й підтримувати стійку мотивацію до вивчення іноземної мови;
- розширити кругозір учнів;
- налагоджувати й підтримувати зв'язки й контакти зі своїми однолітками в будь-якій країні світу.

Аналіз веб-програм, які спрямовані на вивчення англійської мови довів недостатність уваги, що приділяється такій дидактичній формі, як електронні словники. Вони, як правило, виходить за межі навчально-методичного комплексу, проте відіграють важливу роль у накопиченні та закріпленні словникового запасу. Особливо при дистанційному навчанні.

Нами було зроблено аналіз веб-програм, що спрямовані на поповнення словникового запасу англійської мови. Найпопулярніші серед користувачів, виявилися наступні програми:

- ED Words допоможе поліпшити словниковий запас за допомогою карток. Пропонується 4 види тренувань на запам'ятовування слів. Окрім того є 350 готових тематичних наборів. Можна створювати

власні добірки. Можна відслідковувати прогрес вивчених слів і пройдених тренувань;

- LinguaLeo програма що підходить і дітям, і дорослим, на якому рівні англійської вони б не знаходились. Містить у собі більше п'ятдесяти наборів слів за темами з картинками і озвученням, цікаві тренажери (переклад, карти зі словами, аудіювання), фразовий конструктор, англомовні тексти, словник, можливість створити особистий словник;
- Duolingo – це перегони, змагання з друзями, перевірка правильних відповідей, практика розмовної мови, аудіювання, переклад, тексти для читання. Програма одразу вкаже на ваші помилки і запропонує варіанти поліпшення результатів;
- Easy Ten містить цікаві матеріали, словник із 22 000 англійських слів, усі слова озвучені, прогрес можна відстежувати за допомогою спеціального календаря, вузькотематичні списки слів тренажери для відпрацювання вимови, система нагород для підвищення мотивації;
- Rosetta Stone спрямоване на вивчення англійської мови за допомогою асоціацій, допомагає запам'ятовувати нові слова на інтуїтивному рівні. Програма оцінки вимови допоможе визначити, наскільки добре ви вимовляєте англійські слова.

Усі ці веб-програми з гарним та зручним інтерфейсом та спрямовані на поповнення словникового запасу, але мають один недолік: слова, які ти помітив, що «вивчив», більше не повторюються. Але з часом, якщо цим словом ти не користуєшся воно забувається. Ще у 1885 році німецький вчений Еббінгауз, експериментально вивчаючи пам'ять, відкрив таке явище як «крива забування». В ході дослідів було встановлено, що після першого безпомилкового повторення серії таких складів забування йде спочатку дуже швидко. Вже протягом першої години забувається до 60% всієї отриманої

інформації, через 10 годин після заучування в пам'яті залишається 35% від вивченого. Далі процес забування йде повільно, і через 6 днів в пам'яті залишається близько 20% від загального числа спочатку вивчених складів, стільки ж залишається в пам'яті і через місяць.[32]

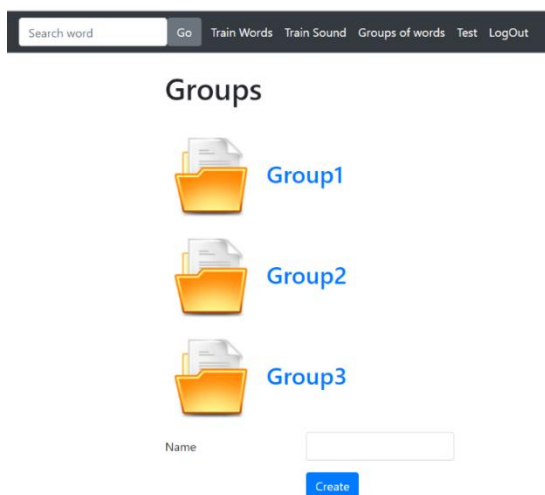
Отже, на підставі даної кривої, можна зробити висновки, що для ефективного запам'ятовування необхідне повторення завченого матеріалу.

Метод інтревальних повторень покладений в основу багатьох програмних продуктів, але в усіх них відсутнє циклічне повторення слів, користувач сам вирішує вивчив він вже це слово чи ні.

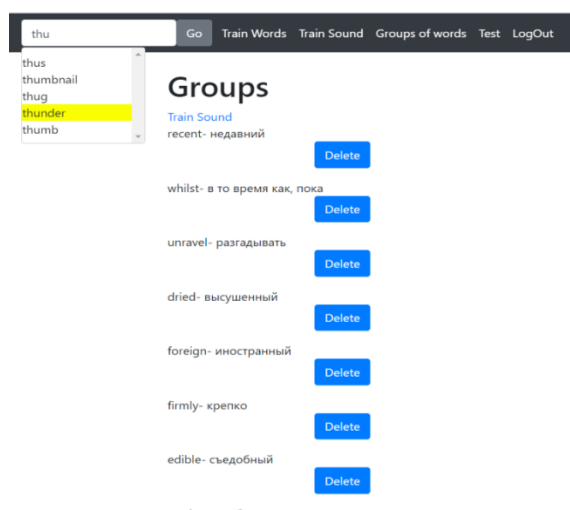
Метою нашої роботи було створення веб-ресурса найуживаніших слів англійської мови з циклічним повторенням слів. У колоборації з програмістом Балясним Сергієм ми створили електронний ресурс [EnVocab](http://envocab.herokuapp.com/) (<http://envocab.herokuapp.com/>), який налічує 7000 найуживаніших слів англійської мови. Словник містить два тренажери:

- «Groups words»;
- «Train Words».

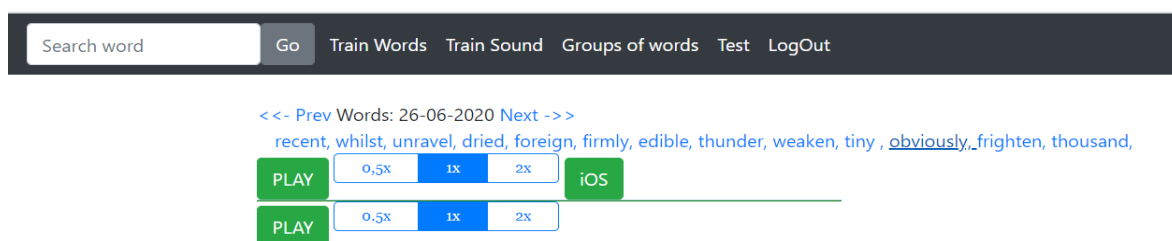
У тренажері «Groups words» створено папки (мал.1), у які з загального словника (7000 тис. слів) додаються слова, які необхідно вивчити (мал.2). Таким чином, формується група слів для запам'ятовування. Далі обираємо функцію «Train Sound» (мал.3), яка дозволяє чути слово англійською та його переклад, обрана кількість слів повторюється по-колу, що сприяє швидкому запам'ятовуванню слів. Окрім того, можна обрати з якою швидкістю будуть відтворюватися слова: 0,5; 1; 2. Після запам'ятовування слова, його можна видалити з групи та додати у другу вільну папку, для того, щоб згодом повторити.

Мал. 1

Мал. 2

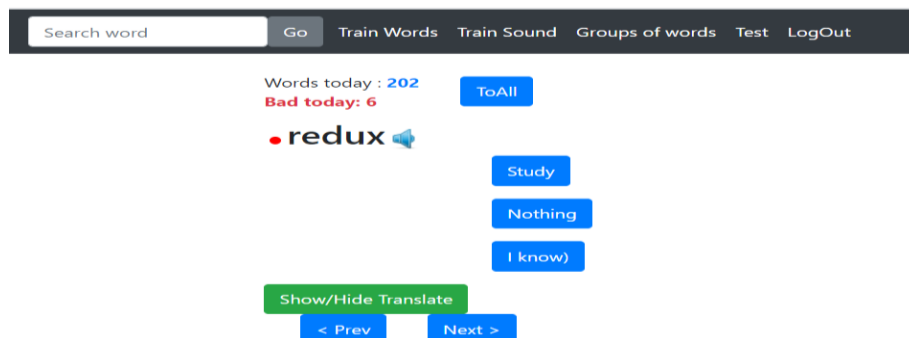

Мал. 3

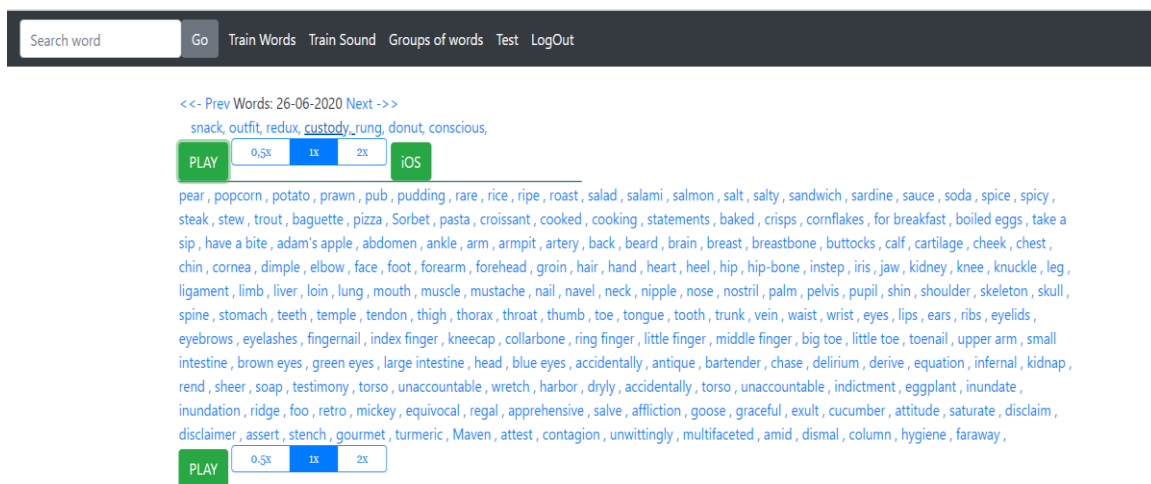
Така технологія вивчення слів економить час користувача, бо дозволяє вивчати слова в будь-якому зручному місці за наявності ноутбука, планшета чи смартфона та навушників : у транспорті, під час дороги до школи чи роботи тощо. Треба зазначити, що веб-ресурс EnVocab працює в декількох операційних системах: Android, Windows та IOS.

Тренажер «Train Words» побудований таким чином, що програма довільно видає слово (мал. 4), яке ми можемо прослухати та відмітити як відоме, чи таке що потребує вивчення. Ті слова, що потребують повторення будуть з'являтися протягом одного циклу, поки не будуть позначені, як відомі. У розділі «Train Sound» можна ще раз переглянути та прослухати слова, які були опрацьовані протягом дня та циклу взагалі (мал. 5). Робота словника розрахована на 7000 тис. слів, після того як цю кількість слів буде

відпрацьовано, цикл повториться. Тривалість часу проходження одного циклу залежатиме від того, скільки слів у день буде відпрацьовано.

Мал. 4

Мал. 5

Перед нами стояла проблема, щоб слова у тренажері «Train Words», які нам видає система з'являлися через деякий час. Адже, відомо, рідко вживані слова з часом забуваються. Повторення слів у EnVocab носить циклічний характер, що сприяє засвоєнню нових слів та повторенню вже вивчених.

Таким чином, нами було розроблено веб-ресурс, який складається з двох тренажерів, кожен з яких сприяє поповненню та закріпленню словникового запасу англійської мови. Його ергономічність полягає у циклічному повторенні слів та зручності користування.

ВИСНОВКИ

Основою особистісно-орієнтованого підходу є комунікативна співпраця вчителя і учнів; урахування індивідуальних особливостей тих, хто навчається; діяльнісний характер навчання.

Урахування індивідуальних інтересів та індивідуально-психологічних особливостей учнів в умовах дистанційного навчання можливе саме в межах особистісно-орієнтованого підходу.

Особистісно-орієнтоване навчання англійської мови учнів старшої школи в умовах дистанційного навчання базується на дидактичних (послідовності й систематичності, активності, індивідуалізації, творчості,

наочності) та методичних (комунікативності, автентичності навчального матеріалу) принципах, найбільш ефективних методах і технологіях навчання, зокрема: проблемного навчання, проектних та інформаційно-комунікаційних технологій, методу роботи з електронним підручником, кейс методу.

У роботі імплементовані результати дослідження Р.Мартінової стосовно компонентів змісту навчання англійської мови для учнів старшої школи засобами особистісно-орієнтованого підходу під час дистанційного навчання. Кожному із компонентів відповідає певний тип вправ: аналітичних (кваліфікаційних і вибіркових), трансформаційних, конструктивних і комунікативних, виконання яких уможливорює формування певних умінь і навичок і складає цілісну систему опанування англійської мови.

Проаналізувавши існуючі в лінгводидактиці різні класифікації вправ було доведено, що методично виправданим є комбінування різних типів вправ, оскільки рецепція, репродукування й продукування тісно пов'язані між собою. Для навчання англійської мови учнів старшої школи засобами особистісно-орієнтованого підходу в умовах дистанційного навчання використано види вправ, відрізняються за місцем проведення, за формою проведення.

Репродуктивно-креативні вправи сприяли вдосконаленню навичок самостійної розробки текстів і перевірці знань старшокласниками мовленнєвих понять.

Комунікативні вправи тренували мовленнєві навички, уміння вживати вивчену лексику в різноманітних ситуаціях, уможливлювали моделювання дистантного й контактного спілкування в процесі дистанційного навчання.

Для успішного розвитку мовленнєвої компетентності учнів старших класів й удосконалення вмінь та навичок усного мовлення застосовувалися креативні вправи, які передбачали розвиток умінь складати твори, усні й писемні тексти, готувати доповіді, диспути, дискусії.

Аналіз веб-програм, які спрямовані на вивчення англійської мови довів недостатність уваги до такої дидактичної форми, як електронні словники, які

не входять до навчально-методичного комплексу, проте сприяють збагаченню словникового запасу учнів, особливо в умовах дистанційного навчання.

У ході дослідження було створено веб-словник найуживаніших слів англійської мови: електронний ресурс [EnVocab](http://envocab.herokuapp.com/) (<http://envocab.herokuapp.com/>), який налічує 7000 найуживаніших слів англійської мови і містить два тренажери: «Groups words» та «Train Words», що дозволяє економити час - вивчати слова в будь-якому зручному місці за наявності ноутбука, планшета чи смартфона та навушників : у транспорті, під час дороги до школи чи роботи тощо. Цей веб-ресурс EnVocab працює в декількох операційних системах: Android, Windows та IOS.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азимов Э. Г. Словарь методологических терминов (теория и практика преподавания языков) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – Санкт – Петербург: «Златоуст», 1999. – с. 333.
2. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – М.: Издательство ИКАР, 2009. – 448 с.
3. Биков В. Ю. Підвищення значущості інформаційно-комунікаційних технологій в освіті України [Текст]/ В. Ю.Биков // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 1. – С. 28 – 33.

4. Биков В. Ю. Сучасні чинники розвитку системи освіти України [Електронний ресурс] / В. Ю. Биков // Інформаційні технології і засоби навчання : електрон. наук. фахове видання / гол. ред. : В. Ю. Биков ; Ін-т інформ. технологій і засобів навчання АПН України, Ун-т менеджменту освіти АПН України. – 2008. – № 3(7). – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em6/emg.html>.
4. Бим И. Л. Личностно-ориентированный подход – основная стратегия/ И.Л.Бим // Иностранные языки в школе. – 2002. – № 2. – С.11–15.
- Вовк О. І. Особливості опрацювання навчального матеріалу в комунікативно-когнітивному підході / О. І. Вовк // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – № 17 (230). – 2013. – С. 20-24.
5. Вороніна Г.І. Організація роботи з аутентичними тестами // Іноземна мова в школі. – 1995. – №6. – с. 56-60.
6. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика: [учеб. пособ. для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. завед.] / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 336 с.
7. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам. Пособие для учителей. – М.: аркто, 2000: - 165с.
8. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. :Либідь, 1997. – 258 с
9. Гриньова М. Особистісно орієнтована технологія навчання та виховання //Інтернет-методрада як інструмент відкритого ефективного співробітництва з проблем методики викладання у ВНЗ I-II рівнів акредитації, Травень, 2015 [Електронний ресурс] /Марина Гриньова // 2014. – С. 11-15. – Режим доступу: <http://acup.poltava.ua/wpcontent/uploads/2015/03/GrinovaM.pdf>.
10. Державні стандарти базової і повної середньої освіти/ Директор школи/ № 6-7 (246-247), лютий, 2003. – с. 3-17.
11. Задорожна І. П. Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англомовною комунікативною

компетенцією: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктор. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські мови» / І.П. Задорожна – К., 2013. – 770 с.

12. Занков Л.В. Наглядность и активизация учащихся в обучении, Учпедгиз, М., 1960

13. ЗАКОН УКРАЇНИ Про освіту. Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

14. Зєня Л. Я. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до навчання іноземних мов учнів профільної школи: моногр. / Л. Я. Зєня. – Горлівка: Вид-во ГДПШМ, 2011. – 436 с.

15. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / Труды методологического семинара «Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы», Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с. [Электронный ресурс]. – http://rc.edu.ru/rc/bologna/works/zimnaya_1_sod.pdf

16. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.

17. Зимняя И. А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2005. – № 11. – С. 14–20.

18. Зимняя И. А. Педагогическая психология: [учеб. для вузов] / Ирина Алексеевна Зимняя. – М.: Логос, 2001. – 384 с.

19. Зимняя И.А. Лингвопсихология речевой деятельности. – М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. – 432 с.

20. Коджаспирова Г. М. Технические средства обучения и методика их использования [Текст]: учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / Г. М. Коджаспирова, К.В. Петров. – М.: Академия. 2002. – 256 с.

21. Концепція Нової української школи. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/.../ukrainska-shkola-compressed.pdf...>]
22. Концепція профільного навчання в старшій школі: затверджена рішенням колегії Міністерства 2 /АПН України. Інститут педагогіки; Уклад.: □ освіти і науки України від 25.09.03. №10/12 Л. Березівська, Н. Бібік, М. Бурда та ін. // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – № 24. – 2003. – С. 3 – 15.
23. Кошманова Т. Кейс-метод в педагогічній освіті США// Шлях освіти. – 2000. – №1. – С.22-24
24. Леонтьєв А.А. Проблеми розвитку психіки. – М.: МГУ, 2001. – 575 с.
25. Леонтьєв А.А. Мова та спілкування//Іноземні мови. – 2015. – № 6. – С. 82.
26. Мартынова Р. Ю. Цели обучения иностранным языкам на современном этапе / Р.Ю.Мартынова. – Одеса: ЮНЦ АПН Украины, 2002. – 111 с.
27. Методика навчання іноземної мови: метод. реком. / укл. Н.С. Шкарупа. – Полтава, ПНПУ, 2011. – 69 с.
28. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. / кол. авторів під кер. С.Ю. Ніколаєвої – К. Ленвіт, 2002. – 328 с.
29. Ніколаєва С.Ю. Індивідуалізація навчання іноземним мовам: Монографія.: К. «Просвіта», 2001: 250.
30. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Ефим Израилевич Пассов. – [2-е изд.]. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
31. Пидкасистый П. И. Сущность самостоятельной работы студентов и психолого дидактические основы её классификации. Проблемы активизации самостоятельной работы студентов. Материалы Всесоюзного совещания-семинара / Ред. Е. А. Агаенко, Л.П. Сидорова. – Пермь, 1979. – С. 23-34.
32. Рахманов І.В. Основні напрямки у методиці викладання іноземних мов. – К.: «Просвіта» , 2000].
33. Сисоєва С. О. Створення і впровадження електронних навчальних засобів: теоретичний аналіз проблеми [Текст]/ С. О. Сисоєва // Неперервна професійна

освіта: теорія і практика: наук.-метод. журн. – 2005. – Вип. 3 – 4. – Ч. I. – С. 78 – 85.

34. Стрілець В. В. Проектна методика навчання англійської мови майбутніх програмістів із застосуванням інформаційних технологій: дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.02/ Стрілець Валентина Василівна. – Київ, 2010. – 275 с.

35. Тарнопольський О.Б. Використання Інтернет-технологій у навчанні англійської мови // ВІСНИК Житомирського державного університету. – № 53 – 2010. – С. 47-51.]

36. Федорчук Е. І. Сучасні педагогічні технології : [навч.–метод. посіб.] / Е. І.

37. Федорчук. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2006. – 212 с.

38. Фрідман Л.М., Кулагіна І.Ю. Психологічний довідник учителя. – 1991. – С. 288-300].

39. Хаймс Д. О коммуникативной компетенции / Д. Хаймс // Коммуникативный подход к обучению языку.- [К. Брумфит и К. Джонсон(ред.)]. – Оксфорд: изд. Оксфордского университета, 1979. – С. 45-90 (англ.)

40. Холодная М.А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования. – СПб.: Питер, 2002. – 272 с. (Серия “Мастера психологии”).

41. Хоменко О.В. Зміст навчання англійської мови у 10-11 класах середньої загальноосвітньої школи: Автореф. дис. канд. пед. наук. – К., 2001. – С.10-20.

42. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Электронный ресурс] / Андрей Викторович Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002. – Режим доступа до журн.: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>.

43. Хуторской А. В. Место учебника в дидактической системе [Текст]/ А.В.Хуторского // Современный учебник: Проблемы проектирования учебной книги в условиях модернизации школьного образования: сб. науч. тр. / под ред. А. В. Хуторского. – М.: ИСМО РАО, 2005. – С. 236 – 240.

44. Хуторской А. В. Современная дидактика [Текст]/: учеб. для вузов / А.В.Хуторской. – СПб.: Питер, 2001. – 544 с.
45. Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 слов / Анатолий Николаевич Щукин. – М.: Астрель: АСТ: Хранитель, 2007. – 746 с.
46. Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам: Теория и практика: [учеб. пособ. для препод. и студ.] / Анатолий Николаевич Щукин. – М.: Филоматис, 2004. – 416 с.
47. Якиманська І. С. Розробка технології особистісно-орієнтованого навчання [Текст] /Якиманська І.С. //Питання психології. https://pidruchniki.com/14810405/pedagogika/osobistisno_oryentovane_navchannya
48. Ямских Т. Н. Методика дистанционного обучения иноязычному информативному чтению (английский язык, неязыковой вуз) : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Татьяна Николаевна Ямских. – Красноярск, 2004. – 210 с.
49. Alessi S. ML and Trollip S. R. Multimedia for Learning: Methods and Development(ed.). [Текст]/ Alessi S. – Boston : Allyn and Bacon, 2001.
50. Asimov N. Cyber preparatory schools on the Internet // San Francisco Chronicle. - 2005. – September 18. - P. A1. ; с.135
51. Brown I. Teaching by Principles. An Interactive approach to Language Pedagogy / Brown I., H. Douglas.. – Prentice Hall Regents, 1994. – 335 p. 190.
52. Brumfit C. Communicative Methodology in Language Teaching / C. Brumfit. – Cambridge : Cambridge University Press, 1985. – 166 p.
53. Canale M. Theoretical Bases of Communication Approaches to a Second Language Teaching and Testing / Canale M., Swain M. // Applied Linguistics. – 1980. – Vol. 1. – P. 1-47.
54. Common European Framework of Reference for languages: Learning, Teaching, Assessment / Ed. Milanovic, M] – Cambridge: Cambridge University Press, 2001 – 276 p.

55. Education for the Twenty-first Century: issues and prospects: Contribution to the work of the International Commission on Education for the twenty-first century chaired by Jacques Delors / UNESCO. – Paris: UNESCO Publishing, 1998. – 352 p. – (Education on the move).
56. Esch E. Promoting Learning Autonomy: Criteria for the selection of appropriate methods / Edith Esch // Taking control: Autonomy in language learning ; ed. by R. Pemberton, S.L. Li, W. Or, H.D. Pierson. – Hong Kong: Hong Kong University Press, 1996. – P. 33-37.
57. Egert C. Language Learning across Campuses // Computer Assisted Language Learning. - 2000. - Vol.13, № 3. - P.271 - 280.
58. Faerch C. Processes and Strategies in Foreign Language Learning and Communication / C. Faerch, G. Kasper // International Studies Bulletin. – 1989. – No 5. – P. 47–118.
59. Hirsh A. D. The Dictionary of Cultural Literacy: What Every American Needs to Know. Boston, 1988.
60. Hirsh E.D. Cultural Literacy, What Every American Needs to Know. – Vitage Books, 1987. – p.3.
61. Insights from the Common European Framework / Edited by K. Morrow. – Oxford: Oxford University Press, 2004. – 143 p.
62. Jorda M. P. S. Third Language Learners: Pragmatic Production and Awareness / Maria Pilar Safont Jorda. – Clevedon, UK: Multilingual Matters, 2005. – 184 p.
63. Kramsch C. Teaching Text And Context Through Multimedia / Kramsch Claire, Andersen Rodger W. // Language Learning & Technology. - 2000. - Vol.2, №2. - P.31 - 42.;
64. Learning: the Treasure Within. Report to UNESCO of the International Commission on Education of the Twenty-first Century: Highlights / [J. Delors, Al. Mufti I., I. Amagi etc.]. – Paris: UNESCO Publishing, 1996. – 46 p.
65. Lompscher J. Learning Activity and Development Oxford. Aarhus University Press, 2009. 426 p.

Публікації

1. Синельникова І.М. Веб-ресурс EnVocab як зручний засіб збагачення словникового запасу англійської мови. – альманах «Магістерські студії», - Херсон: ХДУ, 2020.
2. Синельникова І.М. Методичні основи особистісно-орієнтованого підходу у процесі дистанційного навчання. - II International Scientific and Practical Conference “PRIORITY DIRECTIONS OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT” 24 Hours of Participation KYIV, - 2020.